

SURİYE VE ÜRDÜN'DEKİ IRAKLI MÜLTECİLER RAPORU

MART 2010

HAZIRLAYAN: Cihan ÖZKAN

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	3
ÖZET	4
KISALTMALAR	5
GENEL DEĞERLENDİRME	6
Birinci Bölüm	
IRAK MÜLTECİ KRİZİ	
1. IRAK MÜLTECİ SORUNUNA GENEL BİR BAKIŞ	8
2. İLTİCA SEBEPLERİ	10
İkinci Bölüm	
SURİYE'DEKİ IRAKLI MÜLTECİLER	
1. IRAKLILARIN SAYILARI VE KATAGORİLERİ	13
2. YASAL STATÜ	14
3. BMMYK'YA KAYITLI IRAKLI MÜLTECİLER	15
4. IRAKLI MÜLTECİLERİN SURİYE'DE ALDIKLARI KAMU HİZMETLERİ	16
A.EĞİTİM	16
B.SAĞLIK	18
C. YEME BARINMA VE İSTİHDAM	19
D.EKONOMİK DURUM	20
5. IRAK'TAKİ FİLİSTİNLİLER YA DA ÇİFTE MÜLTECİLER	21
A. VELİD KAMPI	22
B. TENEF KAMPI	22
Üçüncü Bölüm	
ÜRDÜN'DEKİ IRAKLI MÜLTECİLER	
1. IRAKLILARIN SAYILARI VE KATAGORİLERİ	24
2. ÜRDÜN'DE YASAL STATÜ ELDE ETMEK	25
3. IRAKLILAR VE MÜLTECİ STATÜSÜ	26
4. DESTEK REJİMİ	27
A.EĞİTİM	28
B.SAĞLIK	31
Dördüncü Bölüm	
GERİ DÖNÜŞLER	
1. "GÖNÜLLÜ" DÖNÜŞLER	33
2. ZORUNLU GERİ DÖNÜŞLER	34
3. DÖNÜŞ SEBEPLERİ	35
Beşinci Bölüm	
MÜLTECİLERİN KORUNMASUNDA ULUSLARARASI SORUMLULUKLAR	
1. BÖLGESEL YARDIMLAR	37
2. ULUSLARARASI YARDIMLAR	38
3. SONUÇ VE ÖNERİLER	40

Giriş

1990'lı yılların başlarında yaşanan 1. Körfez Savaşı ve devamında uzun yıllar süren ambargo sürecinin ardından 20 Mart 2003'te başlayan Irak işgali gerek Irak içinde gerekse bölgede yeni insani kriz alanları oluşturmuştur. İşgalle beraber başlayan dönüşüm Irak'ta önemli toplumsal hareketleri de beraberinde getirmiştir. İşgalin devam ettiği 2006 yılında türbe bombalamalarıyla başlayan süreçte Irak halkı bizzat Irak içindeki unsurların kendi aralarında çatışmalarından kaynaklanan güvenlik sorunuyla karşı karşıya kalmıştır.

Haksız gözaltılar, keyfi tutuklamalar, işkence ve infazlar Irak'ta gündelik yaşamın bir parçası olmuştur. Bunlara ek olarak ülke içerisinde muhtelif kesimler arasında başlayan mücadele önemli güvenlik sorunları ortaya çıkartmış ve binlerce sivilin ölümüne neden olmuştur.

Gerek iç kaynaklı gerekse dış kaynaklı bu mücadelelerin Irak halkına faturası ağır olmuştur. Başta gerçekleşen sivil ölümler ve yaralanmalar geride birçok sahipsiz yetim ve dul bırakırken nüfusun 4 milyona yakın bölümü de yerlerini terk etmek zorunda kalmıştır. Bunlardan 2 milyonu Irak içinde yer değiştirmiş, diğer 2 milyonu ise Suriye ve Ürdün başta olmak üzere komşu ülkelere iltica etmiştir. Göç hareketlerinin yoğun yaşandığı 2006 ve 2007 yılında konu uluslar arası toplumun gündemine gelmesine rağmen Suriye ve Ürdün'de bulunan Iraklıların durumuyla ilgili gerekli insani adımlar atılamamıştır. Bu raporun yazıldığı aylarda Irak hükümetinin geri dönüşlere dair teşvikleri ve çağrılarını gündeme gelmişti ancak durum halen vahametini korumaktaydı.

MAZLUMDER, Iraklı mülteciler konusunu bugüne kadar muhtelif rapor ve çalışmalarda dile getirmişti. Ancak konunun ehemmiyeti ve bölgedeki uzun vadeli insani etkileri düşünüldüğünde ayrı bir rapor çalışmasına ihtiyaç duyulmuştur. Bu ihtiyacı karşılamak üzere 2007 yılında başlayan çalışmalar, 2009 yılı Eylül ayında sona ermiştir. Hazırlanan bu raporun Türkiye'de ve uluslar arası arenada bölgeye ilişkin resmi ve gayri resmi çalışma yapan tüm birey ve kurumlara faydalı olması temennisiyle.

Av. Cihat Gökdemir
MAZLUMDER İstanbul Şube Başkanı

ÖZET

2003 yılında ABD'nin Irak'ı işgal etmesiyle beraber Irak'ta başlayan güvenlik sorunlarından dolayı 4 milyon Iraklı, mülteci durumuna düş(ürül)müştür. Bunlardan 2 milyonu Irak içinde yer değiştirmiş, diğer 2 milyonu ise Suriye ve Ürdün başta olmak üzere komşu ülkelere iltica etmiştir.

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) raporlarına göre, Suriye'de 1,5 milyon Iraklı mültecinin bulunduğu tahmin edilmektedir. Yine Ürdün'de 750.000 Iraklı mülteci bulunmaktadır. Bu mülteciler, Suriye ve Ürdün'de "misafir" olarak kabul edilmektedir. Zira Suriye ve Ürdün, Birleşmiş Milletler Mülteci Konvansiyonu'nu imzalamamıştır. Dolayısıyla bu ülkeler, mülteciler hakkında uluslar arası hukukun gereklerini yerine getirmemektedir.

Iraklı mülteciler, yasal statüden yoksun bir şekilde ve buldukları ülkelerde büyük oranda kaçak olarak kalmaktadırlar. Bu durum, kamu hizmetlerine erişimi zorlaştırmakla beraber mültecilerin bir gelir elde etmelerini de imkânsızlaştırmaktadır.

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK), Suriye Kızılayı, Ürdün Kızılayı, Kızılhaç Örgütü, birçok yerel ve uluslar arası sivil toplum kuruluşları Iraklı mültecilere insani yardım ulaştırmaya çalışmaktadır. Fakat mülteci sorununun çözümü ve mültecilerin ihtiyaçlarının karşılanması daha büyük uluslar arası yardımı gerekli kılmaktadır.

ANAHTAR KELİMELELER: Iraklı Mülteciler, BMMYK, Suriye, Ürdün.

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
BBC	: British Broadcasting Corporation
BM	: Birleşmiş Milletler
BMMYK	: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
INS	: Immigration and Naturalization Service
IOM	: International Organization for Migration
İHH	: İnsan Hak Ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı
SARCS	: Syrian Arab Red Crescent Society
UNHCR	: United Nations High Commissioner for Refugees
WFP	: World Food Programme
UNICEF	: United Nations Children's Fund
UNFPA	: United Nations Fund

SURİYE VE ÜRDÜNDEKİ İRAKLI MÜLTECİLER

GENEL DEĞERLENDİRME

Geçtiğimiz yıllarda 2 milyondan fazla Iraklı, can güvenliği endişesiyle Irak'ı terk etti. İltica eden Iraklılar başta Ürdün ve Suriye olmak üzere, başka ülkelerde kendilerine can güvenliği sağlayacak mülteci kamplarına yerleşmiştir. Ürdün ve Suriye, diğer ülkelere nazaran Iraklı mültecilere kapılarını çok uzun süre açık tuttu. Güvenlik sorunları ve Irak'taki şiddetin artması dönüş umudunu azaltırken kaynak sıkıntısından dolayı bu mülteci topluluğu sıkıntılı bir duruma düşmüş bulunuyor. Iraklı mültecilerin büyük bir çoğunluğu, gittikleri yerlerde her ne kadar misafir olarak kabul edilseler de çoğu zaman “resmi doküman” ve “çalışma izni” gibi sıkıntılarla karşı karşıyadırlar.¹

Suriye ve Ürdün'de bulunan Iraklı mülteciler, bölgede hala tartışılan ve çatışma halinde bulunan iki politikadan yararlanıyorlar ki bu politikalarından biri Arap kardeşliğini hedefleyen bir amaç taşımaktadır ve mültecilere politik - ahlaki açıdan pozitif bir etki yapmaktadır. Diğer politika ise Iraklı mültecileri ülke şartlarına entegre etmeme ve onların kalıcılıklarını garanti etmeme üzerindeki kararlılık olarak tanımlanabilir. Suriye ve Ürdün'deki yetkililer, Irak'ta barış yeniden sağlanana kadar mültecileri koruma politikasını destekleyeceklerini ve geri gönderip sınır dışı etme politikasına karşı çıkacaklarını ifade ediyorlar. Bunu bu şekilde açıklarken, Iraklılar iltica edilen ülkenin sorumluluk almalarını gerektirecek mülteci konumunda değil de bir misafir statüsünde kabul ediliyorlar.² Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK), Iraklıların “Prima Facie” statüsündeki mülteciler olduğunu kabul ediyor. Ürdün'e başvuranlar sığınma talep kartları alıyor, Suriye'ye başvuranlar ise mülteci kartları alıyorlar. Birleşmiş Milletler ve sivil toplum kuruluşları, yaşanan sıkıntıları giderecek insani yardımda bulunuyorlar; fakat bu yapılan yardımlar acil ihtiyaçları gidermekten çok uzaktır.

Iraklı mülteciler, genelde Ürdün'ün başkenti Amman ve Suriye'nin başkenti Şam olmak üzere başlıca iki merkezde yaşamaktadır. Mültecilerin bu geniş çaptaki hareketleri ve bu yerlerde bulunuyor olmaları yerel halkı genelde olumsuz yönde etkiliyor. Ülke vatandaşları Iraklıları gayrimenkul, kira ve yiyecek fiyatlarının artışına sebep olmakla, aynı zamanda okul ve sağlık hizmeti veren yerlerin aşırı kalabalıklaşmasına sebep olmakla suçlamaktadır. İstatistiklerin gösterdiğine göre, Iraklılar fiyat artışları veya ülke ekonomisinde yaşanan

¹ BMMYK, “Iraq Situation Update - August 2008”

<http://www.unhcr.org/cgi-bin/txis/vtx/home/pendoc.pdf?tbl=SUBSITES&id=491956a02, 14/03/09>

² Amnesty International, “Millions in flight: the Iraqi refugee crisis” <http://www.amnesty.org/en/library/info/MDE14/041/2007, 25/02/09>

sıkıntılardaki tek sebep değildir. Ancak kaynaklar ve hizmetler, ülke vatandaşları için kullanılabilir durumda olmakla beraber Iraklıların etkisi de azımsanmayacak derecededir.³

Uluslararası arenada bu büyük insanlık krizine karşı bir kayıtsızlık söz konusudur.⁴ Suriye ve Ürdün dışındaki bölge hükümetleri, ne Iraklıları ülkelerinde ağırlayarak iltica hakkı verdiler ne de Ürdün ve Suriye'nin bu büyük nüfusun ihtiyaçlarını karşılamak hususunda yapmış oldukları çabaları desteklediler. Bağış yapan Batılı ülkelerin yapmış oldukları yardımlar, çok düşük düzeyde kaldı. Yeni yerleşimci kabul eden geleneksel ülkeler, kabul etmeyi düşündükleri Iraklı sayısını arttırmıyorlar; fakat bu rakamlar yine de çok düşük kalıyor. ABD Iraklıları kabul etme noktasında verdiği güvencelerle en büyük sorumluluğu kabul eden ve rakamsal olarak da en önde giden ülke konumundadır; fakat birkaç bin kişiden ibaret olan bu kabul edilecek insanlar, başvurmayı düşünen mültecilerin çok küçük bir kısmını teşkil ediyor. Hiç şüphe yok ki, Iraklıların birçoğu ve aynı zamanda onları mülteci olarak kabul eden ülkeler, iltica hareketleri yerine Irak'ta yaşanacak barış ve istikrarı daha önemli görmektedir.

Bu çalışma, Iraklı mültecilerin karşılaştıkları zorlukları ve onları ağırlayan iki ülke olan Suriye ve Ürdün'de bulunan mültecilerin insani ve hukuki durumları üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bununla birlikte, yaşanan bu trajediye karşı ortaya çıkan uluslararası tepkiyi, zayıf noktaları ve neler yapılması gerektiğini de konu almaktadır.

Hazırlanması uzun zaman alan bu çalışma sürecinde, Ürdün ve Suriye'deki kamplar ziyaret edildi. Çalışmada başta "Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği" raporları (BMMYK), Uluslararası Af Örgütü'nün yıllık raporları, MAZLUMDER'in bugüne kadar bölgeyle ilgili yaptığı çalışmalar, İHH İnsani Yardım Vakfı'nın bölgeden yaptığı haberler ve gazetelerin internet sayfalarından yararlanılmıştır. Konuyla ilgili maalesef Türkiye'de yayınlanmış bir kitap veya makale bulunmamaktadır; hatta birkaç gazete haberi dışında pek kaynak bulunmamasından dolayı, çalışmada ağırlıklı olarak yabancı kaynaklar kullanılmıştır.

Iraklı mültecilerin karşılaşmış oldukları bu durumu derinlemesine anlamak, onların gittikleri ve kabul edildikleri ülkelere olan etkisini analiz edip anlamakta çok önemlidir. Bu nedenle, araştırma, birincil olarak bir hayli kapsamlı ve sayısı çoğalan Iraklıların hukuki statülerini, temel ihtiyaçlarını ve yaşam şartlarını konu alan dokümanlara dayanmıştır. Bu çalışma 2007 ve 2008 yıllarında elde edilmiş verilerden oluşmaktadır. Çalışmanın hazırlandığı 2009 yılında ise rakamlarda bazı küçük değişiklikler yaşansa da genel durumda büyük çaplı bir değişiklik olmamıştır.

³ Amnesty International, "Iraq Suffering In Silence: Iraqi Refugees In Syria"
<http://www.amnesty.org/en/library/asset/MDE14/010/2008/en/7f3987ef-2042-11dd-a784-8b9c94c1f93f/mde140102008eng.html>, 03/04/09

⁴ <http://www.stargazete.com/dunya/abd-irakli-multecilere-ilgisiz-3881.htm> , 10 Ekim 2007, 28/02/09

Birinci Bölüm

IRAK MÜLTECİ KRİZİ

1. IRAK MÜLTECİ SORUNUNA GENEL BİR BAKIŞ

Irak'taki savaş, sadece Irak ile sınırlı kalmamıştır. Farklı formlarda ve şekillerde bu savaş birçok zemine taşınmış ve Orta Doğu bölgesinin siyasal ve insani dinamiklerini etkilemiştir. ABD işgaliyle beraber, daha önceden hükümeti kontrol eden ve ülkede azınlık konumunda olan Sünni'lerin elindeki merkezi güç Şii çoğunluğun eline geçmiştir. Bu iktidar değişimi, Irak'ın Sünni çoğunluğa sahip olan komşu ülkeleri için kaygı vericiydi. Bölgedeki ve bölge dışındaki kaygılar ile Iraktaki politik mücadele ve çıkmaz, Irak'ın daha önceki düşmanı olan İran'ın bölgede artan etkisi ülkede kompleks bir denge oluşturmuştur.⁵

Irak'taki savaşın en belirgin etkileri yayılmış olan şiddetin insani boyutu ve sonucudur. Iraklı sivillerin karşılaşmış olduğu insanlık krizi çok büyük boyutlardadır. İç savaş ve her gün sıradan insanlara karşı yapılan saldırılar siviller çareyi buldukları yeri terk etmekte bulmuş ve önemli oranda insan ülke içinde ya da ülke dışına iltica etmiştir. Bu, Iraklıların savaştan kaçtığı ilk durum değil; fakat şüphesiz Irak'ta ve bölgede uzun vadeli etki bırakacak çok büyük bir olaydır.

Dünya'nın diğer birçok yerinde ABD'nin sebep olduğu savaşlar ve insan hakları ihlallerinin ortaya çıkardığı kaotik durum Irak'ta da kendini göstermektedir. ABD, her ne kadar insan hakları ve demokrasi söylemiyle ve Saddam Hüseyin iktidarını devirmek vaadiyle işgali başlatmış olsa da bugün varılan nokta, Iraklılar için hayati bir krize dönüşmüş durumdadır. Ancak çatışmanın önemli bir tarafı olarak ABD, bu krizde üzerine düşenleri yapmaktan da çok uzaktır.⁶

Şu an Irak'ta yaşanan göç ve yer değiştirme Orta Doğu'da 1948'de Filistinlilerin ilticasından sonra yaşanmış en büyük göç hareketidir ve rakamsal olarak Filistin göçünü fazlasıyla geride bırakmıştır. Bu güne kadar "mülteci" tanımının içini büyük ölçüde Filistinliler dolduruyordu. Genelde Afrika kökenli birkaç yüz mülteci ve göçmen dışında Suriye ve Ürdün'de dışarıdan gelen nüfusun büyük bir yüzdesini hala Filistinliler oluşturmaktadır. Bunların legal statüleri olmasına rağmen, bölgenin büyük bir kısmında vatandaşlıkları yoktur. Çoğu üç nesilden beri mültecidir. Bugün, Iraklıların varlığı ve ülkelerine geri dönemiyor olmaları, Ürdün ve Suriye

⁵ Amnesty International, "Iraq: Rhetoric and reality: the Iraqi refugee crisis"
<http://www.amnesty.org/en/library/asset/MDE14/011/2008/en/43d5f798-3637-11dd-9db5-cb00b5aed8dc/mde140112008eng.html>, 08/03/09

⁶ <http://www.stargazete.com/dunya/abd-irakli-multecilere-ilgisiz-3881.htm> , 10 Ekim 2007, 28/02/09

otoritelerini yeni mülteci kabul etmeme konusunda bir dizi karar almaya itmiştir.⁷ Mültecileri kabul eden ev sahibi bu ülkelerde şöyle bir endişe olduğu bariz bir şekilde fark edilebilir: Iraklılara mülteci statüsü verilmesi, Irak'ın kısa sürede politik istikrara kavuşamayacağı ve mültecilerin bu geldikleri ülkede Filistinlilerin yaptığı gibi uzun bir süre kalacağı anlamına geliyor.

1980'de yaşanan Irak-İran savaşından beri Iraklılar birçok defa göç ettiler ve birçok kez yer değiştirdiler. Muhalif Iraklılar, tarihi süreç içerisinde çeşitli iltica yolları aradılar. Saddam Hüseyin döneminde daha çok Ürdün'e iltica ettiler.1991'de Körfez Savaşı'ndan sonra önemli sayıda Iraklı, komşu ülkelere gitti ve birçoğu gittikleri yerlerde kaldı. Önceden zemini hazırlanmış bu bağlar ve insani ilişkiler şu anki göç hareketini kolaylaştırdı.⁸

2003'te çatışmaların başlaması ve 2006'da çatışma sayısının artması nedeniyle Iraklılar ülkeyi terk etmeye başladı. Saddam dönemindeki eski Baasçı unsurlar, askerler, işgalci güçler, suçlular ve ekonomik bunalım, iltica hareketlerini daha da hızlandırdı. Geçtiğimiz yıllarda 2 milyondan fazla Iraklı, hayatta kalabilmek ve yaşam koşullarını düzeltmek için ülke dışına çıktı.⁹ Her ne kadar zor olsa da çoğunluk, Ürdün ve Suriye'de kendine güvenli mülteci kampları buldu. Bu iki ülke, diğer ülkelere nazaran kapılarını çok uzun süre açık tuttu. Güvenlik sorunları, Iraktaki şiddetin gitgide azalmayıp artış göstermesi ve kaynak kıtlığından dolayı bu mülteci topluluğu, her yönden sıkıntılı bir süreç yaşıyor. Savaş, can almaya ve insanları kaçırmaya devam ediyor; fakat bu durumda yaşanabilir ve tutarlı bir çıkış yolu maalesef yok. Yurtlarını terk edip iltica etmiş olan, Iraklılar hukuki bir belirsizlik içerisinde. Ev sahibi ülkeler, girmelerine izin verdiler ve bu sayede güvenli bir ortam buldular; fakat yaşam standartları tahmin edilenin de altındadır.¹⁰

Iraklı mültecilere karşı uygulanan bölgesel politikaların en önemli noktasını güvenlik kaygıları oluşturmaktadır. Suriye ve Ürdün'ün bu kadar çok sayıda Iraklıya ev sahipliği yapma istek ve azmi, çok büyük bir hayranlıkla karşılanmıştır ki bu rakamlar sadece sayısal olarak büyük değil aynı zamanda Ürdün ve Suriye nüfusuna oran açısından bakıldığında da oransal bir büyüklük arz etmektedir. Iraklıları mülteci olarak değil de misafir olarak kabul etmesi sayesinde iki ev sahibi ülke, sorumluluğu üzerine almış oldu ki bu sorumluluğun yerel ekonomiye bazı pozitif katkıları da oldu. Şurası önemlidir ki; böyle olmasına rağmen, artan ev sahipliği maliyetleri üzerine Ürdün, ileride gelecek olan Iraklılara yönelik olarak sınırını kapattı ve Suriye yeni göçlere bir sınırlama getirmeyi hedeflediğini söyledi. Uluslar arası camia destek çıkmakta çok yavaş davrandı; bununla birlikte hem Ürdün hem de Suriye'nin ekonomisi çok zarar gördü.¹¹ Fakat şu an Irak'ta hayatını sürdüren Iraklıların kötüleşen hayat

⁷http://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2007/10/071002_syriarefugees.shtml, 28/02/09

⁸ Géraldine Chatelard, "Iraqi forced migrants in Jordan: Conditions, religious networks, and the smuggling process" <http://www.aina.org/articles/chatelard.pdf>, 13/03/09

⁹ Ahmet Emin Dağ, "Beş Yılda 50 Yıllık Kayıp" <http://www.ihh.org.tr/OEzel-Dosyalar-Ayrintil.58+M51ef848bf9d.0.html>, 29/03/09

¹⁰ Migration Policy Institute, "The Iraqi Refugees Crisis: Need For Action" http://www.migrationpolicy.org/pubs/MPI-The_Iraqi_Refugee_Crisis_The_Need_for_Action_011808.pdf, 21/03/09

¹¹ http://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2007/07/070726_jordanconference.shtml, 28/02/09

şartları, vatandaşlarına servis sunmakta zorlanan ev sahibi ülkelerin kurumlarına yapılan baskılar ve de kapanan sınırların oluşturmuş olduğu bu sıkıntılı süreçte, uluslar arası bir yardıma çok acil şekilde bir ihtiyaç vardır. Bu çalışmada gösterileceği üzere, soruna çözüm arama noktasındaki ilk aşama; Iraklıları ve onlara ev sahipliği yapan ülkeleri kapsayan bir mülteci krizinin varlığının uluslar arası toplum tarafından kabul görmesidir.

2. İLTİCA SEBEPLERİ

Irak'taki şiddet yer değiştiriyor, genişliyor; fakat azalmıyor. Yaygın şiddet, Iraklıların hayat şartlarını ve psikolojilerini olumsuz yönde etkiliyor. Temmuz 2007'de "Sivil Toplum Kuruluşları Koordinasyon Komitesi sunduğu raporda, nüfusun %40'ından fazlasının tam bir yoksulluk ve %20'sinin de işsiz şekilde yaşadığını; fiziksel güvenliğin olmayışına ek olarak nüfusun büyük bir kesiminin su, sağlık, elektrik gibi en temel ihtiyaçları temin edemediğini açıkladı. Aileler kendilerini besleyemedikleri için yetersiz beslenme giderek artıyor. Savaş öncesinde Iraklılara minimum yiyecek tedariki ve zorunlu ihtiyaç temini sistemi çökmüş durumdadır.¹² Orta sınıf ortadan kaldırıldı ve kurumların devamlılığını sağlayacak gerekli kabiliyete sahip teknokratlar, profesyoneller ya bırakıp gittiler ya da şiddet veya özel bir tehditten dolayı işlerine devam edip çalışmadılar. Bağdat başta olmak üzere şehirlerde veya merkezi yerleşim yerlerinde yaşayan dini azınlıklar, uzun zamandan beri yaşamış oldukları çevreden çıkmaya zorlandılar. Politik aktörler, entelektüeller, haberciler işgal güçleriyle birlikte çalışabilecek olan herhangi biri şiddetin hedefi olma riskini yaşıyor. Alternatifler çok az ve de birçok Iraklı için ilgi çekici değil.¹³

2003'ten sonra kısa bir süreliğine de olsa, Irak'ın güney bölgesi başka yerden getirilen Şiiler için güvenli bir sığınaktı; fakat buradaki dini çatışmalar, şiddeti doğurdu ve yerinden çıkartılma sorununu ortaya çıkardı. Irak'ın kuzey bölgesi her zaman gergindi ve isyan çıkmasına çok müsaitti. Fakat çok daha fazla şiddet yaşayan Irak'ın diğer bölgelerinden kaçanlar için güvenliydi. Şimdi bu bölgeler, çok keskin bir şekilde girişleri sınırlamışlardır. Ülke içi yer değiştirmelerde gidilecek sadece bir kaç yer kalmıştır.¹⁴

Iraklılar, savaş ve baskılardan dolayı on yıllardır yerlerinden çıkarılıyor olmalarına rağmen şimdiki oranlar eşi görülmemiş bir boyuttadır. Şu anki göç, 2003 sonrası oluşan bozulma ve etnik çatışmaların artmasıyla birlikte başladı. Şubat 2006'da Samarra El-Askeri Camisinin bombalanmasından sonra şiddet çok hızlı bir şekilde arttı ve daha geniş çapta bir göçe sebep oldu. 2007'de göç için yapılan çıkışlar 2006'dakini katlayarak geçmiştir. 2007'de Uluslararası Göç Örgütü'nün hesaplamalarındaki rapora göre 2,2 milyon Iraklı, ülke sınırları içinde göç etti; diğer 2 milyon Iraklı ise komşu ülkelere kaçarak göç etti. 2007 Ağustos ortalarında BMMYK kaynakları, Suriye'ye göç için çıkan Iraklıların ayda 60.000 kişiyi geçtiğini rapor ediyordu.

¹² Georgetown University, "Iraq: The Human Cost of War" web.mit.edu/CIS/pdf/Human_Cost_of_War.pdf, 18/02/09

¹³ <http://www.ihh.org.tr/Ortadogu-Haber-Ayrintilar.75+M52167e8fb4e.0.html>, 28/02/09

¹⁴ UNHCR, "Statistics on Displaced Iraqis around the World" <http://www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/home/opendoc.pdf?tbl=SUBSITES&id=461f7cb92>, 28/04/09

Havaalanlarında ve sınır geçiş noktalarında yolcular, “Araplar” ve “yabancılar” olmak üzere iki farklı kanalda kuyruğa sokuluyorlar. Her ne kadar yabancı dense de bu rapora göre Irak, Ürdün, Suriye ve diğer Arap ülkeleri arasında gidip gelenler ile Amerikalı veya Avrupalılar aynı şekilde değerlendirilmiyorlar. “Yabancılar” sınır geçiş noktalarında ve havaalanlarında daha iyi muamele görüyorlar; bölgedeki ülke vatandaşları buldukları ev sahibi ülkelere ayak uydurma noktasında hazırlar; yer satın alıyorlar, iş kuruyorlar, para yatırıp uzun süreli kalmayı düşünüyorlar. Bu gelenek, özellikle Suriye’de yaygındır. Komşu Arap ülke ziyaretçileri çocuklarını okullara gönderebilir, sağlık imkânlarından faydalanabilir, mülk satın alabilir ve işletme kurabilirler.¹⁵

Bölgede oturanlar, kendilerine ev sahipliği yapan ülkede legal statü elde edememelerine rağmen sınırlardan kolayca geçebiliyorlar. Ziyaretçi veya turist olarak geçici izinlerle giriş yapabiliyorlar ve aynı zamanda bu izni yıllarca bazen on yıllarca yenileme olanağına sahip oluyorlar. Çalışma izinleri seçici olarak veriliyor; fakat iş her ne kadar uzun süreli kalma izni getirirse de kişinin legal statüsünü değiştirmiyor. Şu an birçok Arap ülkesindeki kanun, her ne sebeple ülkede bulunacak olurlarsa olsunlar ya da ne kadar süreliğine bulunuyor olurlarsa olsunlar kalıcı izin veya vatandaşlık vermeyi zorlaştırıyor.¹⁶ Komşu ülkelere olan anne babadan doğan çocuklar, anne babasının vatandaşlığa sahip olduğu yerin vatandaşı olmaya devam ediyorlar; fakat çocukların doğum yeri farklı oluyor. Açıkçası bu hukuki statü elde etme zorluğu, kendi ülkelerinde vatandaşlık haklarından faydalanamayan mülteciler için problem teşkil ediyor.

Bu çerçevede sürgünde olan Iraklılar da ziyaretçi olarak yerleştiriliyorlar. Olayın dışında kalan diğer ülkeler, her ne kadar onları mülteci olarak adlandırıyor olsa da onlara ev sahipliği yapan ülkeler nazarında onlar böyle bir statüye sahip değiller. Şu an sığınak görevi gören ülkeler arasında şunlar vardır; Suriye, Ürdün, Mısır, Lübnan, Kuveyt, düşük rakamda da olsa İran, Körfez Ülkeleri ve Türkiye.¹⁷ Bunlar içinde sadece Türkiye ve Mısır BMMYK mülteci konvansiyonunu imzaladı; bu da ağır kısıtlamalar ve sınırlı korunma içeren bir şekilde kabul edildi. Kasım 2006’da İnsan Hakları İzleme Örgütü’nün belirttiğine göre “Genelde, Orta Doğudaki Iraklılar kayıt altına alınmamış, sayılmamış, yardım görmemiş ve korunmamış bir haldeler ve bu halde terk edilmişler.” Son zamanlarda konu çok sık gündeme gelmesine rağmen mültecilerin statülerinde hiçbir değişiklik olmadı.¹⁸

Iraklılar, çatışan iki politikadan bazen faydalanırken bazen de bundan mağdur olmaktadır. Bir tarafta “Arap Kardeşliği” geleneği, Iraklıları mülteci olarak kabul etme konusunda ahlaki ve politik olarak bir zorunluluk arz ediyor; diğer bir taraftan kalıcılığa götüreceği herhangi bir

¹⁵ Géraldine Chatelard, “Iraqi forced migrants in Jordan: Conditions, religious networks, and the smuggling process” <http://www.aina.org/articles/chatelard.pdf>, 13.03.09

¹⁶ Amnesty International, “Iraq: Rhetoric and reality: the Iraqi refugee crisis” <http://www.amnesty.org/en/library/asset/MDE14/011/2008/en/43d5f798-3637-11dd-9db5-cb00b5aed8dc/mde140112008eng.html>, 08.03.09

¹⁷ UNHCR: “UNHCR Statistical Report on registered Iraqis in Syria, Jordan, Lebanon, Turkey and Egypt” <http://www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/home/opendoc.pdf?tbl=SUBSITES&id=491959312>, 28/04/09

¹⁸ Human Rights Watch, “Human Rights Watch World Report 2007” - Iraq, 11 Ocak 2007 <http://www.unhcr.org/refworld/docid/45aca2a016.html>, 28/03/09

anlaşma yapılmaması hususunda kesin bir kararlılık var. Bu kararlılık ev sahibi ülkelerde daha güvenli bir iltica hakkı sunulmasına engel oluyor. Hem Suriye hem de Ürdün hükümeti, Iraklıların uzun süreli barındırılması beklentisi içinde değil ve de bunun için bir hazırlık yapmış değil.¹⁹ Ne de aslında Iraklılar böyle bir beklenti içindeler, en azından şu an için. Bununla beraber hem Suriye'deki hem de Ürdün'deki yetkililer, Iraklı misafirlerinin Irak'taki savaş bitmeden ve barış içinde dönüşleri mümkün olmadan onları göndermeyeceklerine ve barındıracaklarına dair sözlerini tutacaklarını belirtmektedirler.

İki ülkede de yetkililer Irak'ın sonunda sakinleşeceği ve sorunun çözüleceği konusunda ümit var ifadeler kullanmaktadır. Fakat vakıta, Iraklıların kalabalık sayılarla Irak'a geri dönmelerinin kısa zamanda mümkün olmadığını göstermektedir. Yaşanmış olan bu kitlesel göçlerin Irak'ta işler yoluna girse bile etkisinin daha çok uzun süreceği düşünülmektedir. Irak hükümeti dönüşleri teşvik eden programlar açıklasa da ülkedeki fiili durum geri dönüşleri geciktirecektir.

BMMYK, ev sahipliği yapan ülkelerde etkin ve buradaki şubeleri Iraklılarla alakalı insani programları yönetmede lider rol oynuyor. Şu ana kadar Iraklılara çeşitli hizmetler ve koruma temininde bulundu ve bu yapılan işler için bağış fonu teminini başarıyla sağladı.²⁰ BMMYK'nın Iraklı mülteci nüfusuna koruma temininde bulunması, hükümetlerin mülteci anlaşmasını imzalamamasından ve de ilerideki konumunun belli olmamasından dolayı biraz problemlidir. İlk bakışta Suriye hükümeti BMMYK'nın bu iş için seçilmiş olmasını ve Iraklı mültecilere yardım ediyor olmasını kabul ediyor; ancak Ürdün hükümeti kabul etmiyor. Pratikteki farklılıklar çok da belirgin değil. Iraklılara göre iki ülke de aynı: "Geri dönmeyi bekledikleri geçici korunma yeri!" Suriye ve Ürdün'de BMMYK ve diğer yardım ajanslarının Iraklılara yardım etmesinde önemli zorluklar bulunmaktadır. Çünkü gelenler başkentlerde - Amman ve Şam'da- yoğunlaşıyorlar.²¹ Dünyada şu anki hiçbir mülteci nüfusu bu kadar merkezi şehirlerde yoğunlaşmamıştır. Benzer bir şekilde; şu anki hiçbir tanımlanmış mülteci nüfusunun kendilerine ev sahipliği yapan ülkelerdeki vatandaşlara etkileri burada yaşanan boyutlarda olmamıştır.

¹⁹ Amnesty International, "Millions in flight: the Iraqi refugee crisis"

<http://www.amnesty.org/en/library/info/MDE14/041/2007,25/02/09>

²⁰ <http://www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/iraq?page=briefing&id=4a00148f4,28/02/09>

²¹ BMMYK, "Iraq Situation Update - August 2008"

<http://www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/home/opendoc.pdf?tbl=SUBSITES&id=491956a02,14/03/09>

İkinci Bölüm

SURİYE'DEKİ IRAKLI MÜLTECİLER

1. IRAKLILARIN SAYILARI VE KATEGORİLERİ

Suriye hükümet yetkililerinin tahminlerine göre, Suriye'de 1,5 milyon Iraklı yaşamaktadır. BMMYK ise bunun biraz daha az olduğunu ve yaklaşık 1,4 milyon mülteci bulunduğunu tahmin etmektedir.²² Bunlar sadece yaklaşık değerlerdir. Çünkü Suriye'deki mültecilerin sayısını belirten resmi bir istatistik bulunmamaktadır. Uluslararası Af Örgütü'nün belirttiğine göre, 2007 yılında her gün Tenef sınır kontrol noktasından 2 bin civarında Iraklı Suriye'ye geçmektedir. Bunlardan her ay 30 bin kadarı Suriye'de kalmaktadır. Bu rakamlar, Suriye'nin Iraklı mültecileri barındıran ülkeler arasında birinci olduğunu göstermektedir. İkinci sırada, yaklaşık 750 bin Iraklı mülteciyi barındırdığı tahmin edilen Ürdün gelmektedir. Bu iki ülkenin ardından çok daha küçük rakamlarla İran, Mısır ve Lübnan gelmektedir.²³

Uluslararası Af Örgütü'nün yaptığı bir çalışmada, hemen hemen tüm Iraklı mültecilerin Irakta ciddi insan hakları ihlallerinin kurbanı oldukları ve Irak'ı terk etmekten başka yollarının kalmadığı belirtilmektedir. Bu mülteciler arasında Şiiilerin yoğunlukta bulunduğu Bağdat'ın bazı mahallelerinde ya da diğer şehirlerde oturan Sünniler, yine Sünnilerin yoğunlukta bulunduğu mahalle ve şehirlerde oturan Şiiiler bulunmaktadır. Burada değişmeyen şey ise tüm bu mültecilerin etnik temizlik amacıyla silahlı milis gruplar tarafından evlerini ve bölgelerini terk etmeye zorlanmış olmalarıdır. Göçe zorlanan bu mülteci gruplar arasında Hıristiyanlar, Sabiiler ve Yezidiler gibi küçük etnik ve dini grupların üyeleri de bulunmaktadır.²⁴ Bunlar da mezhebi saldırılardan kaçmak zorunda kalmışlardır. Bu mülteciler arasında silahlı gruplar tarafından alınıp işkence gördükten sonra serbest bırakılanlar olduğu gibi kaçırıldıktan sonra öldürülenlerin aileleri de vardır. Yine Uluslararası Af Örgütü'nün belirttiğine göre az da olsa silahlı grupların, Iraklı güvenlik güçlerinin veya ABD önderliğindeki uluslararası koalisyon askerlerinin tecavüz ettiği bazı erkekler ve kadınlar bulunmaktadır. Şu anda Suriye'de yaşayan Iraklı mülteciler arasında Sünni ya da Şii olsun Saddam Hüseyin döneminde Baas Partisi'nde bulunmuş veya Irak'ta resmi bir görevde yer almış ya da askeri veya diğer güvenlik kuruluşlarında görev almış eski memurlar da yer almaktadır. Bunlar, Saddam'ın devrilmesiyle silahlı grupların hedefi haline gelmişlerdi. Bunlar arasında, Saddam'ın Baas rejimine hizmet

²² http://tr.qantara.de/webcom/show_article.php/_c-674/_nr-51/i.html, 15/02/09

²³ UNHCR: "UNHCR Statistical Report on registered Iraqis in Syria, Jordan, Lebanon, Turkey and Egypt" <http://www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/home/opendoc.pdf?tbl=SUBSITES&id=491959312>, 28/04/09

²⁴ Patricia Weiss Fagen, "Iraqi Refugees: Seeking Stability in Syria and Jordan" <http://cirs.georgetown.edu/51653.html>, 27/02/09

ettikleri için Irak hükümeti ya da işgal kuvvetleri tarafından tutuklanma korkusu yaşayanlar da bulunmaktadır.²⁵

Aslında Suriye, daha uzun zamandan beri Iraklıların sığınma yeri olmuştur. Saddam Hüseyin döneminde, şu anki Irak hükümet yetkilileri ve Irak Parlamentosu üyeleri de dahil olmak üzere Saddam Hüseyin yönetimine muhalif binlerce Iraklı Suriye'ye sürgün edilmişti. Bunların çoğu Şii'ydi ve bugün birçok İranlının da ikamet ettiği Şam'ın önemli bölgelerinden Şiilerin yoğunlukta olduğu Seyyide Zeynep mntikasında yaşıyorlardı.²⁶ ABD öncülüğündeki işgalin başlaması ve Saddam'ın devrilmesi sonrasında, Saddam'ın güç merkezlerinden orta ve batı Irak'tan da binlerce Sünni Suriye'ye göç etmiştir.

Son iki yılda Sabiiler ve Hıristiyanlar gibi azınlık gruplardan da büyük miktarlarda mülteci Suriye'ye geçmektedir. Iraklı Hıristiyan topluluklar, Sünni ve Şiiler arasındaki mezhep çatışmasının ortasında kalan; fakat kendilerini koruyacak silahlı güçleri olmayan ve Irak hükümetinden de yeterli güvenlik desteği alamayan Sabiiler Şam'ın Jaramana bölgesinde yoğunlaşmaktadır.²⁷ Sabiiler ve Hıristiyanlar kaçırılma ve öldürülmekten kurtulmak için özellikle kadınlar tecavüz kurbanı olmaktan kurtulmak için Suriye'ye gelmektedirler.

Irak'ta özellikle 2006 Şubat'ından sonraki hızlı şiddet artışına rağmen bunun etkisi Suriye'ye yayılmamıştır. Bu, uzun süre Suriye'de kalacağı tahmin edilen grupların birbirlerini kollamak ve dini veya etnik farklılıklara rağmen birbirlerine yardım etmek ve biraz da Suriyeli otoritelerin Iraklılar tarafından veya Iraklılar arasında meydana gelecek şiddet olaylarına kesinlikle müsamaha göstermeyeceklerinin farkında olmalarından kaynaklanmaktadır. Suriyeli yetkililerin açıkça belirttiğine göre Iraklılar arasında veya Iraklılardan kaynaklanan olaylarda sıfır müsamaha gösterilecektir.²⁸ Suriye'nin bu tutumuna rağmen Iraklılar arasında çok az sayıda kaçırılma olayı meydana gelmiştir.

2. YASAL STATÜ

2006'nın sonuna kadar Suriye'ye giren Iraklılar pasaportlarını mühürlüyor ve 3 aylık vize alıyorlardı. Bunlar daha sonra Şam'da herhangi bir Suriye Göç Departmanı'nın ofisinde veya başka bir merkezde sonraki 3 ay için yenileniyordu. Fakat bu durum 2007'nin başında değişti. Suriyeli yetkililer başlangıç vizesinin süresini 3 aydan 1 aya indirince,²⁹ bu yeni vize süresi dolduğunda yine Şam'da veya Göçmen Departmanı'nın ofisinin olduğu başka bir merkezde 2 ay daha uzatılabilir. Vize bir kere uzatıldığında ve süresi dolmaya yakınken, Iraklıların ülkeyi terk etmeleri ve eğer ülkeye tekrar girmek isterlerse yeni vize almaları gerekiyor.

²⁵ Amnesty International, "Iraq: Rhetoric and reality: the Iraqi refugee crisis" <http://www.amnesty.org/en/library/asset/MDE14/011/2008/en/43d5f798-3637-11dd-9db5-cb00b5aed8dc/mde140112008eng.html>, 08/03/09

²⁶ Amnesty International, "Iraq: The situation of Iraqi refugees in Syria" <http://www.amnesty.org/library/index/ENGMDE140362007>, 08/03/09

²⁷ <http://www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/iraq?page=briefing&id=4a00148f4>, 28/02/09

²⁸ Patricia Weiss Fagen, "Iraqi Refugees: Seeking Stability in Syria and Jordan" <http://cirs.georgetown.edu/51653.html>

²⁹ http://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2007/11/071121_iraqis_return.shtml, 28/02/09

Pratikte bunun manası şudur; birçok Iraklı sınırdaki kontrol noktasına kadar gidiyor, Suriye'den çıkış pulu almak için çıkıp ve hemen sonra ülkeye geri giriyorlar. Yenilenmiş 1 aylık vizeyle (2 ay daha uzatılabilir) ikamet edebiliyorlar. Bu yolculuk, birçok Iraklı için Suriye'deki ikamet ettiği yere geri döndüğünde tam bir gün sürmüş oluyor. Yaşam mücadelesi vermekte olan Iraklılar için bu yolculuk pahalı ve yorucudur. Özellikle yazın çocuklarıyla beraber sınıra gitmek zorunda olan aileler için bu çok zahmetlidir. Suriyeli ve Iraklı yetkililer, bunun devam ettiğinin farkındalar; fakat bunu görmezden gelmektedirler. Şimdi bir Iraklı için Şam'da veya Suriye'nin başka bir yerinde toplam 3 ay dışında vizesini uzatmak çok ender bir durumdur. Bununla birlikte bazı Iraklılar vizelerini uzatamıyor. Bu kişilerden bazıları, sınırdaki kontrol noktasına gitmekten korktuklarını ifade etmekte. Çünkü özellikle Şii lider Mukteda El-Sadr'a bağlı Mehdi Ordusu'nun üyeleri olduğu düşünülen silahlı kişilerin Irak tarafındaki sınırın yanında bulduklarına ve kendileri için risk oluşturabileceğine inandıklarını söylemektedirler.³⁰ Bazıları Mehdi ordusunun Şam'da da mevcut olduklarını ileri sürüyor. Suriyeli yetkililer birçok Iraklı'nın Suriye'de düzensiz kaldığını, yenilenmemiş vizelere sahip olduklarını söylüyor; fakat Suriye devleti buna göz yumuyor. Onlar bazılarının vize almak için sınıra gidip gelmelerine güçlerinin yetmediğini bir kısmının kendilerini sınırın Irak tarafındaki kontrol noktasında yetkililere takdim etmekten korkmalarına karşın bu durumu kabul ediyor.

Birkaç durumda Iraklılar 1 yıllık oturma elde edebilmekte; bunu yapmak için Suriye'de okula giden çocukları olduğunu göstermek zorunda ve uzun dönem- genellikle 1 yıl- kira kontratına sahip olmak zorundalar.

Suriyeli yetkililerin de onayladığı gibi bazı Iraklılar, zorla Irak'a dönüşe maruz bırakılıyor. Bu durum, Iraklılar bir suça karıştıkları takdirde ortaya çıkıyor.³¹ Fakat Iraklılar böyle bir şey denememiş ve sorumlu tutulmamış olmasına rağmen suç işlemekle itham edilmekten endişe etmektedirler. Bazı kaynaklar, Suriye'de kavga ettikleri rapor edildikten sonra sınır dışı edildiklerini gösteren vakaları kanıt olarak göstermektedir. Yaşanan bu tür gelişmelerin yanında genel anlamda Suriye'nin çoğu Iraklıya karşı koruma sağlayan açık sınır politikasına sahip olduğu ve sınır dışı işlemlerin sayısının çok düşük olduğuna inanılıyor.

3. BMMYK'YA KAYITLI IRAKLI MÜLTECİLER

BMMYK yetkililerine göre, 2008 Haziran'ının ortası itibariyle, örgüte kayıtlı 100.000'i aşkın mülteci bulunuyor. Son zamanlarda kayıt yaptıranlardan birçoğu Sünni; onları Şiiiler ve Hıristiyanlar takip ediyor.³²

³⁰ Amnesty International, "Iraq Suffering In Silence: Iraqi Refugees In Syria"
<http://www.amnesty.org/en/library/asset/MDE14/010/2008/en/7f3987ef-2042-11dd-a784-8b9c94c1f93f/mde140102008eng.html>, 03/04/09

³¹ Georgetown University, "Iraq: The Human Cost of War" web.mit.edu/CIS/pdf/Human_Cost_of_War.pdf, 18/02/09

³² BMMYK, "Iraq Situation Update - August 2008"
<http://www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/home/opendoc.pdf?tbl=SUBSITES&id=491956a02>, 14/03/09

2005'in sonundan önce 25.000 Iraklı BMMYK'ya kayıt edilmişti; fakat bu rakam 2006'nın sonunda 40.000'e kadar çıktı. Mart 2007'nin sonuna kadar BMMYK'ya kaydolan Iraklılar, 6 ay geçerliliği olan ve tekrar yenilebilen geçici koruma mektuplarını örgütten aldılar.³³ Fakat Nisan 2007'den beri BMMYK, Güney ve Orta Irak'taki bütün Iraklıları ilk izlenim esasına göre (*Prima Facie*) mülteci olarak tanıyor. Fakat BMMYK memurları bunlarla hala gerçekten bu bölgelerden mi değiller mi diye görüşüyorlar. Kürtler tarafından yönetilen herhangi üç bölgeden gelen Iraklı sığınmacıların, zulümden korkmalarının iyi bir nedeni var mı yok mu belirlemek için duruma göre BMMYK tarafından değerlendiriliyorlar. Pratikte, böyle bir sığınmacı kayıt yaptırmak için BMMYK'nın Şam'ın dışındaki ofisine gidince görüşme için randevusunun olduğunu gösteren bir belge alıyor. Şu anda başvuruların yoğunluğundan dolayı, görüşme acil koruma olarak değerlendirilmediği müddetçe 7-9 ay sonra gerçekleşiyor. Görüşme bittikten sonra, kişiye Kürdistan dışından ise özellikle sağlık hizmetlerine daha kolay erişim sağlayan ve eğer gerekliyse acil durumlar için yeni bir ülkeye yerleşimi kolaylaştıran 1 yıllık koruma mektubu veriliyor.³⁴ BMMYK görevlileri, Şam'da çoğu Iraklı olup mülteci olarak tanınan 3.000 kişinin ABD, Avustralya, Kanada, Norveç, İsveç gibi ülkelere yerleşimleri için başvuracaklarını söylüyorlar. Başka bir ülkeye yerleşimi teklif edilen vakalardaki kişiler, travma geçiren bireyleri, azınlık grupların üyelerini, işkenceden kurtulanları, ve evlerine bakmakla sorumlu kadınları içeriyor. Bunlar arasında öncelik Irak'a gönderilmesi ciddi risk olabilecek kişilere veriliyor. BMMYK'nın Şam'da acil problemi olan ve örgütle görüşmek isteyenler için 2 yardım hattı bulunmaktadır. Bunlar Suriye güvenlik güçleri tarafından tutuklanan ve gözaltına alınan ve BMMYK'nın arabulucu olması için ailelerinin irtibata geçtiği insanları kapsıyor. BMMYK yetkilileri örgütün BMMYK'ya kaydolan veya olmayan kişiler adına aracılık yapmaya çalıştığını belirtmektedirler. Suç işlediği için polis tarafından tutuklanan ve sınır dışı edilmesi muhtemel olan Iraklı mültecilerin durumundan BMMYK haberdar olursa, örgüt bu kişilerin pasaportlarının Suriyeli yetkililerce kırmızıyla mühürlenmemesini garanti etmenin peşinde koşuyor; çünkü bu, onların ülkeye 5 yıl boyunca girmelerini engelleyecektir.³⁵ Şam'daki BMMYK tarafından yeni bir ülkeye yerleşmeye aday olarak gösterilen mültecilerin listesi, örgütün Beyrut'taki Yeniden Yerleştirme Merkezi'ne, oradan da kabul eden ülkelere gönderiliyor. ABD alenen 2007 sonuna kadar bazı 7.000 Iraklı mülteciyi yerleşim için almayı vaat etmişti ve IOM (Uluslararası Göç Örgütü), BMMYK tarafından mülteci olarak tanınan mültecilerle bu programdan faydalanması mümkün kimseler olarak görüşmekle görevlendirildi. BMMYK'nın ABD'de yerleşim için aday olarak sunduğu kişiler, IOM ile görüşükten sonra genelde güvenlik kontrolünü üstlenen INS yetkilileri ile de görüşüyorlar.³⁶ Öncelik, Irak'ta ABD ordusunda şoför, tercüman, güvenlik görevlisi olarak çalışmış kimselere veriliyor. Fakat diğerleri de Amerikalı yetkililer tarafından güvenlik açısından risk oluşturacağı

³³ UNHCR, "Statistics on Displaced Iraqis around the World" <http://www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/home/opendoc.pdf?tbl=SUBSITES&id=461f7cb92,28/04/09>

³⁴ BMMYK, "Iraq Situation Update - August 2008"

<http://www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/home/opendoc.pdf?tbl=SUBSITES&id=491956a02,14/03/09>

³⁵ Amnesty International, "Iraq: Rhetoric and reality: the Iraqi refugee crisis"

<http://www.amnesty.org/en/library/asset/MDE14/011/2008/en/43d5f798-3637-11dd-9db5-cb00b5aed8dc/mde140112008eng.html,08/03/09>

³⁶ Patricia Weiss Fagen, "Iraqi Refugees: Seeking Stability in Syria and Jordan" <http://cirs.georgetown.edu/51653.html,27/02/09>

düşünülmüyorsa kabul ediliyor. 2007 Haziranı'nın ortası itibariyle IOM, yaklaşık 700 Iraklıyla görüştü.

4. IRKLI MÜLTECİLERİN SURIYEDE ALDIKLARI KAMU HİZMETLERİ

A. EĞİTİM

Birleşmiş Milletler Mülteciler yüksek Komiserliği (BMMYK) ve Suriyeli yetkililerin ifadeleriyle, Iraklı çocukların Suriye okullarına alınmasında herhangi bir engel bulunmamaktadır. Haziran 2007 raporlarında, yaşları altı ile on sekiz arasında değişen 32.000 Iraklı çocuk Suriye'de devlet okullarına, 1.000 çocuk da özel okullara devam ettiği belirtiliyor. Bu okullara devam eden altı ile on beş yaş arası 30.000 çocuk, ilkokula devam ederken geri kalan 15–18 yaş arası 3.000 çocuk, ortaokula devam etmektedir. Toplam 33.000 çocuğun üçte ikisi, Şam ve civarındaki okullara devam ediyor. Hâlihazırda bütün Suriye'de 5,3 milyon öğrenci öğrenim görüyor.³⁷

33.000 rakamı, Suriye'deki bir milyondan fazla mülteci ve onların okul çağındaki çocukları düşünüldüğünde hayli düşük bir rakamdır. Bu durumun farklı etkenlerinin olduğu gözlenmektedir. Öncelikle Iraklı mülteci ailelerin büyük bir kısmı, bir öğrencinin ihtiyacı olan malzemeleri, uniformaları alamayacak kadar yoksullar ve çocuklarını aile bütçesine katkı sağlamaları için bir işte çalıştırmaya ihtiyaç duymaktalar. İkinci olarak, yine pek çok Iraklı 2006–2007 eğitim dönemi için okul kayıt tarihlerinin sonrasına tekabül eden Eylül 2006'dan sonra Suriye'ye girdi. Dahası pek çok Iraklı aile, savaş sarmalından aceleyle kaçarken okul ve doğum sertifikaları gibi kişisel belgelerini yanlarına almaya vakit bulamamışlardı. Ailelerin Suriye okullarına kayıt için gerekli olan bu belgeleri çıkarma imkânları da yoktur. Öte yandan Suriye okullarına kayıt yaptırmış pek çok çocuk da Suriye'deki müfredatlarının Irak'takine uymaması sebebiyle okullarıyla uyum sağlayamayarak kayıtlarını almak zorunda kalmışlardır. Bu müfredat farklılığına örnek olarak; Suriye'de ilkokul yaşlarında Fransızca ve İngilizce dersleri bir arada bulunurken, böyle bir durum Irak tedrisatında söz konusu değildir.³⁸

Iraklı mülteci çocuklardan göreceli küçük bir oran, Suriye okullarına kayıtlı olmakla birlikte Uluslararası Af Örgütü, Suriye'de ki pek çok okulda 50 kişilik sınıf kapasitelerinin üzerine çıktığını ifade etmektedir. Bununla birlikte Iraklı öğrencilerin kayıtlarından dolayı sınıf mevcutlarında büyük bir artışın olması beklenmektedir. BMMYK, Iraklı mülteciler için halen üç okulun inşasını 2008'de hazır olacak şekilde sürdürürken, yeni okullar içinde gerekli fon tahsisatlarını da yapmaktadır. Suriyeli yetkililer, Uluslararası Af Örgütü'ne 33.000 Iraklı çocuğun uygun şartlarda eğitim görebilmeleri için 91 yeni okula ihtiyaç olduğunu ve bu hizmetin gerçekleştirilmesi ve sürdürülmesi için 26 milyon Amerikan dolarının gerekli olduğunu iletiler.

³⁷ http://tr.qantara.de/webcom/show_article.php/_c-674/_nr-51/i.html , 15/02/09

³⁸ Amnesty International, "Iraq Suffering In Silence: Iraqi Refugees In Syria"
<http://www.amnesty.org/en/library/asset/MDE14/010/2008/en/7f3987ef-2042-11dd-a784-8b9c94c1f93f/mde140102008eng.html>, 03/04/09

Suriyeli yetkililerin ifadelerine göre Suriye devleti, her bir Suriyeli çocuk için yıllık ortalama 300 Amerikan doları kadar para harcıyor. Bu miktar, okulların bakım-onarım giderleri, araç-gereç temini ve öğretmen ücretlerini kapsıyor. 33.000 Iraklı çocuğun bu okullara kaydının yapılmasıyla mevcut harcamaların yıllık 10,3 milyon Amerikan dolarına ulaşacağı yetkililer tarafından ifade edilmektedir. Görünen o ki BMMYK'nın, yeni okulların açılabilmesi ve ekipmanlarının temini için Suriye'ye 3,8 milyon dolar yardımda bulunması gerekecektir.³⁹

Hâlihazırda Suriye'de, Iraklılardan yüksek öğrenim görenlerin sayısı çok düşüktür. 2008 rakamlarına göre Suriye üniversitelerinde 471 Iraklı öğrenim görüyor. Bunların 80'i tıp eğitimi alırken, 60 kadarı mühendislik eğitimi almaktadır. Bu 471 öğrenciye ek olarak 305 öğrenci de özel üniversitelere devam ediyorlar. Suriye'de üniversite okumak düşük maliyetli ve Suriyelilerle birlikte eğer geçerli bir diplomaları varsa, diğer Arap ülkeleri vatandaşlarına da eğitim olanağı açık. Iraklıların ifadelerine göre Suriye'de üniversite sayısı çok az ve mevcut üniversiteler çok kalabalık. Ayrıca kayıt söz konusu olduğunda Suriyeli adaylara öncelik tanınmakta. Ülkelerini acele ile terk eden ve akademik sertifikalarını Irak'ta bırakan öğrenciler, yüksek öğrenim sonrası için de aynı şekilde kayıt yaptıramamaktalar.⁴⁰

B. SAĞLIK

2005 yılının sonuna kadar Suriye'de yaşayan mülteciler dâhil bütün Irak vatandaşları, devlet hastanelerinden ücretsiz sağlık hizmeti alıyordu. Ancak Suriyeli yetkililer, artan maliyetlerden dolayı bazı sınırlamalar getirdiler. Şu anda Suriyeli yetkililer, Iraklı mültecilerin ücretsiz sağlık hizmetlerini alabileceklerini, fakat yüksek tedavi masraflarından dolayı kanser ve kalp hastalıkları gibi belirli hastalıklara tedavi gerektiği takdirde ödeme yapmaları gerektiğini belirtiyorlar.⁴¹ Uygulamada ise devlet hastaneleri, halen ücretsiz tedavi edilen acil hastaları almaya devam etmesine rağmen birçok Iraklı, yardımlarla ayakta duran özel hastane ve kliniklere sırtını dayamış vaziyette.

Buna bağlı olarak, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) ve Suriye Sağlık Bakanlığı arasında yapılan anlaşma sonucunda BMMYK'ya kayıtlı Iraklıların cerrahi ameliyatı dahil diğer tedavilerini Suriye Arap Kızılay Derneği (SARCS) tarafından desteklenen kliniklerde yaptırabileceği kararlaştırıldı. Bu gibi durumlarda, BMMYK tedavi ücretinin yüzde 80'ini karşılıyor ve geri kalan yüzde 20'sinden ise hasta sorumlu. Doğrudan insan hakları ihlallerine maruz kalan Iraklı mültecilerin diğer tedavileri ve psikolojik danışmanlıkla alakalı herhangi bir tedarikin yokluğu ise ciddi bir boşluk oluşturmaktadır. Uluslararası Af Örgütü içlerinde tecavüze uğrayan, eziyet gören erkek ve bayanların da olduğu; halen içinde buldukları birçok yaşantıdan sarsıntıya uğrayan Iraklı mültecilerle karşılaştığını belirtiyor.⁴² Birleşmiş Milletler Yüksek Komiserliği (BMMYK), 19 Ocak

³⁹ BMMYK, "Iraq Situation Update - August 2008"

<http://www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/home/opendoc.pdf?tbl=SUBSITES&id=491956a02>, 14/03/09

⁴⁰ Patricia Weiss Fagen, "Iraqi Refugees: Seeking Stability in Syria and Jordan" <http://cirs.georgetown.edu/51653.html>, 27/02/09

⁴¹ Amnesty International, "Millions in flight: the Iraqi refugee crisis"

<http://www.amnesty.org/en/library/info/MDE14/041/2007>, 25/02/09

⁴² Amnesty International, "Iraq: The situation of Iraqi refugees in Syria," <http://www.amnesty.org/library/index/ENGMDE140362007>, 08/03/09

2007'de geçen 6 ay boyunca Suriye'de acenteler tarafından yapılan görüşmelerde, her beş mülteci den birden fazlasının işkence kurbanı, her altı tanesinde ağır tıbbi rahatsızlıkların kaydedildiğini bildirmiştir.

Birçok Iraklı, Suriye hastanelerinde kanser tedavisi görüyor. Sadece bir ay gibi kısa bir zaman zarfında 193 Iraklı kanser tedavisi için hastanelere başvurmuştur. Suriye yetkililerine göre bir Iraklı kanser hastasının yıllık tedavi masrafı 1365 dolar. BMMYK, Al-Baroni Araştırma Hastanesi'yle kalp hastalıklarına ve kansere yakalanan Iraklıların tedavilerinin karşılanması için pazarlık yapmaktadır.

Yakın bir tarihte BMMYK, Iraklı mültecilerin yoğun olarak bulunduğu sağlık merkezleri için 9 adet ambulans alan Suriye Sağlık Bakanlığı'na bir milyon dolar yardımda bulunmuştu. BMMYK aynı şekilde finansal olarak destekte bulunan SARCS ile yakın bir biçimde çalışıyor. SARCS, biri Seyyide Zeynep'te diğeri Jaramana'da olan iki polikliniğe sahip, üçüncüsünün ise halen yapımına devam ediliyor. İtalya Kızıllaçısı, SARCS tarafından işletilen polikliniklerde Iraklılara yönelik birçok cerrahi ameliyatın masrafını karşılıyor. Jaramana ve Karita'da İbrahim el-Halil manastırının da bulunduğu birçok Hıristiyan yardım kuruluşu, Iraklı mültecilere tıbbi bakım ve tedavi yardımı sağlıyor. BMMYK, şiddet kurbanı bazı kadınları Şam'da 4 merkez tarafından yönetilen Katolik merkezlerindeki sığınaklara gönderdi.⁴³

Bazı Iraklı mülteciler, süresi geçen ve yenilenmeyen oturma izinlerinin istenmesinden dolayı hastanelere gitmeye korktuklarını belirtmektedirler.⁴⁴ Bu kişiler polisin durumdan haberdar olduğunda başlarına bir şey gelebileceğinden kaygılanıyorlar.

C. BESLENME BARINMA VE İSTİHDAM

BMMYK'ya kayıtlı Iraklılar, haftalık olarak kuru gıda yardımı alıyorlar. SARCS, 30.000 Iraklı mülteciye WFP tarafından verilen yemekleri dağıtıyor. Ayrıca Caritas, BMMYK adına Iraklılara yemek dağıtıyor.⁴⁵ Yemek yardımı pirinç, yağ, mercimek ve diğeri kuru gıdaları içeriyor. Besin olarak en çok taze sebze, meyve ve ete ihtiyaç duyulmaktadır. Hem SARCS hem de Caritas, yardım alan Iraklı mültecilerin listesini BMMYK'dan alıyor. Müslüman ve Hıristiyan birçok hayır kuruluşu, Iraklı fakir ailelere yemek dağıtımını yapıyor. Bütün bunlara rağmen; Birleşmiş Milletler tarafından desteklenen insani yardımlar ve halen aktif bir şekilde çalışan; ama yeterli olmayan ulusal ve uluslar arası Sivil Toplum Örgütleri, az sayıda mülteciye ulaşabilmiş durumdadır. Uluslararası Af örgütü tarafından görüşülen çoğu Iraklı, birikimlerinin tükenmesine rağmen herhangi bir gıda yardımı alamadıklarını söylemektedirler. Iraklı bir kadın, 2006 Haziran'ında kocasının silahlı gruplar tarafından kaçırılıp öldürülmesinden sonra Aralık 2006'da Suriye'ye kaçtığını belirtmiştir. Uluslararası Göç

⁴³ BMMYK, "Iraq Situation Update - August 2008"

<http://www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/home/openssl.pdf?tbl=SUBSITES&id=491956a02, 14/03/09>

⁴⁴ Amnesty International, "Millions in flight: the Iraqi refugee crisis"

<http://www.amnesty.org/en/library/info/MDE14/041/2007, 25/02/09>

⁴⁵ BMMYK, "Iraq Situation Update - August 2008"

<http://www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/home/openssl.pdf?tbl=SUBSITES&id=491956a02, 14/03/09>

Örgütüne ayrıca şunları söylemiştir: “Burada hiçbir gelirim yok, birikimlerimin neredeyse hepsi şu anda tükenmiş vaziyette. 12 yaşındaki kızımın birlikte bir odada kalıyoruz. Bu odayı Iraklı bir kadından kiraladık. Bunun için ayda yaklaşık 100 dolar ödüyoruz. Çalışmıyorum ve kimse bize yardım etmiyor.”⁴⁶

Suriye’ye gelen Iraklılar, en azından ilk günlerini akrabalarıyla, arkadaşlarıyla ya da aileleriyle geçiriyorlar. Suriye’de barınma ve kira masrafları arttığından dolayı Suriye vatandaşları da Iraklılara kin beslemektedir. Birçok Iraklı da kendilerine ev satın aldı ve bu durum, barınma fiyatlarını daha da körükledi. Diğerlerinin de kiracı durumunda olması dolayısıyla kira masraflarını yukarıya taşıdı. Bundan dolayı birçok mülteci, gittikçe fakirleşiyor; kira masraflarını karşılamak için mücadele ediyor. Suriyeliler kadar mal sahibi olan Iraklıların da özellikle Körfez’den gelen misafirlerden dolayı ev taleplerinin belirgin miktarda arttığı yaz aylarında gelirlerini arttırmak için durumu suiistimal ettikleri rapor ediliyor.⁴⁷

Iraklılar, sınırı geçtiklerinde pasaportlarını onları çalışmaktan men eden bir damga vuruluyor. Bu yüzden birçok Iraklı yasadışı işten para alıyor durumdadır ve bununla birlikte onlar, yerli işverenler için ucuz iş gücü durumundadır. Suriyeli otoriteler, bu durumun farkındadırlar; fakat bu illegal işleri tolere ediyorlar; çünkü doktor, öğretmenlik, mühendislik gibi profesyonel hizmetlerden istifade ediyorlar ve onların bu işlerde çalışmalarına göz yumuyorlar. Suriyeli yetkililer, sayıları artan Iraklı mültecilerin seks ticaretine hayat kadını olarak ya da seks kulüplerinde işçi olarak çalıştırıldıkları konusunda endişeli olduklarını açıklamaktadırlar.⁴⁸ Uluslararası Göç Örgütüne göre bazı Iraklı kız ve kadınların aileleri tarafından günlük masraflarını karşılayabilmek için fuhuş yapmaya zorlandıkları ve Iraklı çocukların ticaretinin yapıldığına dair kaygının olduğu bildirilmektedir. Suriye hükümeti durumun vahametini kabul etmekte ve IOM’un yardımına yanıt olarak yeni bir yasa taslağı hazırlamaktadır.

D. EKONOMİK DURUM

Suriye’de birçok Iraklı, son derece fakir durumdadır. Suriye’de hayatlarını idame ettirebilsinler diye yemek ve para elde etmek için Irak’a bazı tehlikeli ziyaretlerde bulunuyorlar. Iraklıların düşük ücretlerde bazı illegal işler yapmalarına rağmen Suriye’de çalışmalarına izin verilmiyor. Sonuç olarak yüksek kira masrafları ve barınma ücretlerini karşılamaya çalışıyorlar ve dairelerini hatta odalarını paylaşmaya çalışıyorlar.⁴⁹

2007 sonlarında Suriye’den Irak’a dönen çoğu Iraklı böyle yapmıştır; çünkü bütün birikimleri tükenmiştir. Şu anda BMMYK, 17.900 Iraklı mülteciye mali yardımda bulunuyor. Ek uluslararası fonlar gerektirmesine rağmen yardım kuruluşları bu rakamı 2008 sonunda

⁴⁶ Patricia Weiss Fagen, “Iraqi Refugees: Seeking Stability in Syria and Jordan” <http://cirs.georgetown.edu/51653.html>, 27/02/09

⁴⁷ http://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2008/03/080318_iraqi_refugees.shtml, 28/02/09

⁴⁸ BMMYK, “Iraq Situation Update - August 2008”

<http://www.unhcr.org/cgi-bin/txis/vtx/home/openssl.pdf?tbl=SUBSITES&id=491956a02>, 14/03/09

⁴⁹ <http://www.ihh.org.tr/Ortadogu-Faaliyetler.144+M508c1225dd5.0.html> 15/02/2009

50.000'e çıkarmayı amaçlıyordu. BMMYK ve WFP, Suriye-Arap Kızılayı vasıtasıyla Iraklılara gıda dağıtımına başladı. 2008 Mart ayı itibariyle 46.000 Iraklı WFP'den gıda yardımı almaktaydı. Her aile 2 haftada bir istihkaklarını alıyordu. Yılısonu itibariyle 300.000 Iraklıya gıda yardımında bulunulması hedeflenmektedir. WFO yetkilileri, BMMYK'ya kayıtlı Iraklıların yüzde 90'ının gıda yardımı aldıklarını belirtmektedir. Bu yardımlar pirinç, mercimek, şeker, çay, domatesten oluşuyor. Bu kayıtlı kişiler yatak, battaniye gibi gıda harici yardımlar da alıyorlar.⁵⁰

Suriyeliler arasında Iraklıların zengin olduğuna dair bir kanı var. Aslında sadece bir grup azınlık zengindir. Maalesef anti-Irak(lı) tepkisinin büyüdüğü ve geçtiğimiz yıllarda yaşam maliyetlerinin yükselişinden büyük ölçüde Iraklılar sorumlu görülmektedir.

5. IRAKTAKİ FİLİSTİNLİLER YA DA ÇİFTE MÜLTECİLER

Irak'ta, ABD'nin 2003 saldırısından önce birçok Filistinli mülteci bulunmaktaydı. Mülteciler, savaş sonrası artan şiddetle beraber Suriye'ye göçtüler ve şu anda çok ciddi insani yardıma ve barınacak yere ihtiyaç duymaktadırlar. Filistinli mülteciler, dünyanın en kalabalık ve en uzun süre mülteci kalmış halkıdır. Kendi sorunlarına ve mevcut hallerine makul bir çözüm bulunamamıştır. Yerlerinden edileli 60 yıl geçmiş ve bu zaman zarfında, topraklarına dönme umudu zamanla neredeyse tükenmiş ve terk ettikleri topraklarda İsrail'in konumu da başlangıca göre güçlenmiştir. Filistinliler, uluslar arası hukuk çerçevesinde İsrail'in işgali altındaki Filistin topraklarına geri dönme hakkına sahipken bu, yakın gelecekte mümkün görünmemektedir.⁵¹

Bu bilgiler doğrultusunda, Irak'ta özellikle Bağdat ve Suriye-Irak sınırında yaşayan Filistinli mültecilerin acil insani ihtiyaçlarının karşılanması ancak 3. ülkelere yerleşmeleriyle mümkün görülmektedir. Bölge ülkelerinin ise bu "arada kalmış" insanlara acilen yardım etmeleri gerekmektedir.⁵²

Filistinliler, Saddam Hüseyin'in Baas partisini kabul etmeleri ve yönetim tarafından kendilerine ayrıcalıklı davranılması sebebiyle bazı Şii gruplarının hedefi haline geldiler. Saldırıları Şubat 2006 da Samarra'daki Ali Askeri Türbesi'nin bombalanması ve mezhep çatışmalarının artmasıyla gözle görülür şekilde artış kaydetti. Ekim 2007'de Uluslararası Af Örgütü, konuya dikkat çekmek için Filistinlilerin Irak'ta çektiği sıkıntıları ayrıntılı bir şekilde belirten bir rapor hazırlamıştı. BMMYK'nın bildirdiği rakamlara göre ABD işgali öncesi Irak'ta 34.000 Filistinli mülteci bulunmaktaydı. Fakat şu anda sadece 15.000 mülteci Bağdat'ta kalmaktadır. Bağdat'ta tehlikeli bir durumda olmaları, 3. ülkelere yerleştirilmelerini daha da acil bir hale getirmektedir.

⁵⁰ BMMYK, "Iraq Situation Update - August 2008"

<http://www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/home/openssl.pdf?tbl=SUBSITES&id=491956a02, 14/03/09>

⁵¹ Amnesty International, "Al-Tanf Camp" www.amnesty.org/en/library/asset/MDE14/012/2008/en/9883f134-0a09-11dd-badf-1352a91852c5/mde140122008eng.pdf, 21/02/09

⁵² Migration Policy Institute, "The Iraqi Refugees Crisis: Need For Action" http://www.migrationpolicy.org/pubs/MPI-The_Iraqi_Refugee_Crisis_The_Need_for_Action_011808.pdf, 21/03/09

Başka ülkelere iltica etmek için arayışta olanların çoğu sahte belge kullanıyor. Binlercesi ise sınırdaki çadır kamplarında çok zor şartlar altında yaşıyor.

Suriye tarafından girişleri reddedilen 2.700 Filistinli, Irak-Suriye sınırında derme-çatma kamplarda çok zor şartlar altında yaşam mücadelesi veriyorlar. Suriye sınırına yakın olmakla beraber, Irak topraklarında bulunan Velid kampında en az 2.000 Filistinli bulunmaktadır. Suriye-İrak sınırındaki tarafsız bölgede yer alan Tenef kampında Mayıs 2008 itibariyle 710 kişi barınıyordu. Kuzeydoğu Suriye şehirlerinden Hassaka'da yer alan Hol kampında ise 326 Filistinli bulunmaktadır.⁵³

A. VELİD KAMPI

Velid kampı, Irak pasaport kontrol noktasından 200 metre içeride bulunan bir yerdir. Aşırı sıcak nedeniyle yılanlar ve akreplerin dışında silahlı grupların bölgeye girip-çıkacağı haberleri, güvenliği yok eden dayanılmaz şartlar oluşturmaktadır. Kampı ziyaret eden bir yardım kuruluşu çalışanının bölgeyi tanımlaması; *“tam bir cehennem”* şeklinde olmuştur. Buradaki mültecilerin 3. ülkeye yerleştirilmeleri aciliyet arz etmektedir. Mayıs 2008'de Sudan hükümeti bu mültecileri barındırmak için prensip kararı almıştır.

Yasal engellerden ve güvenlik sınırlamalarından dolayı kampa ulaşamamasından ötürü buraya çok az yardım götürülmektedir. Şu anda sadece BMMYK ve Uluslar Arası Kızılhaç Örgütü yardım sağlamaktadır. Irak'ın Anbar bölgesinde bulunan BMMYK burayla ilgilenememektedir. Ayrıca BMMYK'nın uluslar arası görevli üyeleri, her altı haftada bir; Kızılhaç örgütünün görevlileri ise ayda bir kampı ziyaret etmektedir. Bu kuruluşlar, gıda ve gıda dışı yardım malzemeleri sağlamaya çalışmaktadırlar. Kızıl haç özellikle su tedarikine çalışmaktadır. Çünkü nispeten susuz bir bölgede yer alan kamp, günlük 80.000 litre suya ihtiyaç duymaktadır.⁵⁴

B. TENEF KAMPI

Tenef kampı Bağdat ve Şam anayolu üzerinde kurulmuştur. Ne çit ne de başka bir malzemeyle kamp etrafı korunmaktadır. Kum fırtınalarından, sadece fazlasıyla kalabalık çadırlarla korunmaktadırlar. BMMYK ve kamp sakinlerinin belirttiğine göre kamp, etrafındaki yılan ve akreplerin saldırısına uğramaktadır. Ayrıca kamp, hava sıcaklıklarından dolayı çıkan yangında çadırlarını da kaybederek viraneye dönmüştü.

Tenef kampı, Mayıs 2006'da ilk büyük Filistinli kafilenin -ki sayıları 380 kişiydi- Suriye sınırına kaçmaları ve Suriyeli otoritelerin mültecilerin Suriye'ye girmelerine izin vermemeleri üzerine kurulmuştur. Kampın nüfusu, özellikle Irak'tan sahte pasaportlarla Suriye'ye girip Suriye polisine yakalananların da eklenmesiyle günden güne artmaktadır. (sahte pasaport

⁵³ Amnesty International, “Iraq: The situation of Iraqi refugees in Syria,” <http://www.amnesty.org/library/index/ENGMDE140362007>, 08/03/09

⁵⁴ ibid

taşıyanların sayısının 4.000 olduğu tahmin edilmektedir.) BMMYK, nüfus artışının kampın kapasitesinin çok üstüne çıkmasından endişelenmektedir.

BM organları, kampa düzenli olarak insani yardım ve sosyal hizmet sunuyorlar. BMMYK, günlük ziyaretlerle kuru gıda, su ve yakıt sağlamaktadır. BM Yardım ve Çalışma Ajansı (UNRWA), kamplarda temel sağlık, eğitim ve diğer sosyal hizmetleri sağlamaktadır. UNICEF, BM'nin bazı organları ve özellikle BM Nüfus Fonu'nun (UNFPA) katkılarıyla bir çocuk oyun sahası kurmuştur.⁵⁵ Kamplarda temel tıbbi ihtiyaçlar karşılanmakla beraber acil hastalar, Suriye'ye geçirilerek Şam'daki Filistin Kızılayı Hastanesi'ne götürülmektedirler. Bu hizmetler, tatmin edici olmaktan oldukça uzaktır. Zira lojistik zorluklar yüzünden 2007'de bir mülteci, böbrek yetmezliği nedeniyle hayatını kaybetmiştir. Şam'daki tedavisinden sonra kampa dönen; fakat durumu tekrar ağırlaşınca acil müdahalede bulunulamaması yüzünden bu mülteci hayatını kaybetmiştir.⁵⁶

“BMMYK'nın bildirdiği rakamlara göre ABD işgali öncesi Irak'ta 34.000 Filistinli mülteci bulunmaktaydı. Fakat şu anda sadece 15.000 mülteci Bağdat'ta kalmaktadır”

⁵⁵ <http://www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/iraq?page=briefing&id=4a00148f4>, 28/02/09

⁵⁶ Amnesty International, “Al-Tanf Camp” www.amnesty.org/en/library/asset/MDE14/012/2008/en/9883f134-0a09-11dd-badf-1352a91852c5/mde140122008eng.pdf, 21/02/09

Üçüncü Bölüm

ÜRDÜN'DEKİ IRAKLI MÜLTECİLER

Ürdün'ün duyarlılık noktalarını daha iyi kavramak için, şu anki Irak göçüne öncülük eden bir önceki göçe geri dönmek faydalı olacaktır. İsrail'in kuruluşu sırasında yaşanan çatışmalar neticesinde 900.000'in⁵⁷ üzerinde Filistinli, yerlerinden edilmiş ve kendilerini komşu ülkeler ya da İsrail tarafından işgal edilmiş topraklarda bulmuşlardı. Öncelikle Ürdün tarafından kabul edildiler ve daha sonra az sayıda insan da en kısa zamanda evlerine dönecekleri zannıyla Suriye, Irak, Lübnan ve Mısır'a sığındı.⁵⁸ Lakin bugün bunun yerine bölgede (körfez bölgesi de buna dahil) farklı durum ve statülerde 7 milyon Filistinli mülteci ve yerlerinden edilmiş insan bulunuyor. Bu insanlar, hala içinde buldukları durumun düzeltilmesini ve geri dönme haklarını geri verecek şekilde bir çözümü bekliyorlar. Ancak yaygın olarak bu insanların çoğunluğunun, özellikle de Ürdün'de yerleşmiş bulunanların, muhtemelen şu an içinde yaşadıkları ülkelerde kalacaklarına inanılıyor.

Bölgenin geniş bir bölümünde Filistinliler, faaliyete 1950'de başlayan UNRWA'dan gelen yardıma güveniyorlar. Bununla birlikte Ürdün'de, 1948 ve 1967'de yerlerinden olan Batı Yaka Filistinlileri ülkeye Ürdün pasaportlarıyla giriş yapabiliyorlardı. Şu an, yaklaşık altı milyon olan Ürdün nüfusunun yarıdan fazlası Filistin kökenlidir.⁵⁹ Bu durum çoğu Ürdünlü için oldukça hassas bir nokta ve Iraklıları kabul etmelerini kuşkusuz etkiliyor. Savaş öncesinde Irak ile Ürdün arasındaki ilişkiler, özellikle ekonomik anlamda olumluydu. 1980'ler boyunca Irak ve Ürdün ana ticaret ortaklarıydı ve ayrıca Irak, Ürdün ihracatının en büyük pazarıydı. Saddam Hüseyin rejimi süresince Ürdün, Irak'tan sübvansiyonlu petrol almıştır (özellikle de Irak'a yaptırımlar uygulandığında). Irak yöneticileri, ezici bir üstünlükle Sünni idi ve her iki ülke arasında yakın kabile ilişkileri mevcuttu. Ürdün siyasi olarak birinci Körfez Savaşı'nda Irak'ı desteklemiştir. Ürdün'ün potansiyel tehlike olarak algıladığı İran'ın artan etkisi ile birlikte Irak'ta ikiye katlanan Şii siyasi nüfuzu yüzünden mevcut ilişkiler şu anda çok daha sorunlu bir hal almıştır.⁶⁰

Siyasi bağlılığa bakmaksızın, bütün etnik gruplar olmak üzere müreffeh Iraklılar kendi ülkelerindeki istikrarsızlık ve baskıya karşı tedbir olarak yıllarca Ürdün'de yatırımlarda

⁵⁷ UNHCR: "UNHCR Statistical Report on registered Iraqis in Syria, Jordan, Lebanon, Turkey and Egypt" <http://www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/home/opendoc.pdf?tbl=SUBSITES&id=491959312>, 28/04/09

⁵⁸ UNHCR, "Statistics on Displaced Iraqis around the World" <http://www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/home/opendoc.pdf?tbl=SUBSITES&id=461f7cb92>, 28/04/09

⁵⁹ Géraldine Chatelard, "Iraqi forced migrants in Jordan: Conditions, religious networks, and the smuggling process" <http://www.aina.org/articles/chatelard.pdf>, 13/03/09

⁶⁰ Amnesty International, "Millions in flight: the Iraqi refugee crisis" <http://www.amnesty.org/en/library/info/MDE14/041/2007>, 25/02/09

bulundular ve genellikle burada mülk edindiler. Saddam yönetimi muhalifleri, Ürdün'de güvenli bir sığınak buldular. Müteakiben 2003'te gerçekleşen Irak'a yönelik Amerikan işgali ile birlikte, doğrudan ticaret ilişkilerinde büyük oranda bir düşüş meydana geldi ve Şii siyasi gücü Irak'taki Sünni siyasi hegemonyasına son verdi. Hala çok sayıda müreffeh Iraklı, daha iyi yaşayabilmek için Ürdün'e iltica etmektedir ki burada zaten daha önceden yatırılmış olan fonlara sahip bulunuyorlar. 2003'te Amerika'nın Irak'ı işgali ardından Ürdün'e giden ilk göçmenler, büyük oranda Sünni'lerden oluşmaktaydı. Ancak Irak'ta şiddetin artmasıyla, Ürdün'de mali çıkarları ve yatırım kaynakları olan çoğu Şii kökenli Iraklı da göçe katıldı. Malî güç sahibi Iraklılar Amman'da mülk, iş ve meslek edinecek kadar absorbe edildi. Ürdünlüler, genel olarak Iraklıları zengin mülk sahipleri olarak görürler ve bu tanımlama mesnetsiz de değildir.

1. IRAKLILARIN SAYILARI VE KATEGORİLERİ

Yapılan tahminlerde resmi ve gayri resmi kaynaklara göre Ürdün'ün 700.000 ile 800.000 arasında Iraklı mülteciyi barındırdığı düşünülmektedir.⁶¹ Son yıllarda sınır kapalı tutulduğu için bu sayının değişmediği tahmin edilmektedir. Yetkililer, girişleri -en azından 2003 sonrasını- gözlem altına aldılar; ancak çıkışlar gözlemlenmedi. Aynı şekilde Ürdün'de tam ya da yarı zamanlı ikamet eden savaş öncesi Iraklı nüfusunun net bir rakamı bulunmamaktadır. Sınırları içerisinde yaşayan Iraklı nüfus hakkında bilgi elde etmek, hükümet için küçümsenmeyecek ölçüde önemlidir. Kaç kişi var, nerede ikamet etmekte, ne tür kaynaklar getirmekte ve nelere ihtiyaçları var? Bu bilgiler olmaksızın ulusal ve uluslar arası çabalar Iraklıların ihtiyaçlarına cevap veremez; bununla birlikte ev sahibi nüfus da doğru bir biçimde planlanıp desteklenemez.⁶²

Daha fazla berraklık adına, Ürdün Dışişleri Bakanı ve İstatistik Dairesi, Norveç merkezli bir organizasyon olan FAFO Araştırma Merkezi ile nüfusun eğitime yönelik çalışmalara girişmek için bir anlaşma imzaladı. FAFO'nun Ürdün'de Ortadoğu Bölge Ofisi var ve FAFO 2000 yılında Filistinli mülteciler açısından kamp koşulları üzerine bir anket yaptı. Iraklı mülteci anketi aynı şekilde Ürdünlüler hakkındaki istatistikleri de içerecekti ve rakamları, coğrafi dağılımı ve demografik özellikleri kapsayan bir rapor haline gelecekti. Özellikle çalışma konusu ve ayrıca Iraklıların Ürdün ekonomisine olan etkilerini de inceleme sözü verilmişti ve kamu hizmeti sağlamanın maliyetini de bunlara eklenecekti.

Nisan ve Mayıs 2007'de FAFO araştırmacıları saha çalışmasını tamamladılar; fakat bu rapor yayımlanmadı. Hükümetten ve dışarıdan sonucu gördüklerini söyleyen bireyler, FAFO'nun sonuçlarının Ürdün'deki Iraklıların ancak 400.000'ini gösterdiğini iddia ediyorlar.⁶³ Ayrıca raporun yayımlanmadan önce yeniden düzenleneceğini ve toplam sayılardan ziyade

⁶¹ UNHCR, "Statistics on Displaced Iraqis around the World" <http://www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/home/openssl.pdf?tbl=SUBSITES&id=461f7cb92, 28/04/09>

⁶² Migration Policy Institute, "The Iraqi Refugees Crisis: Need For Action" http://www.migrationpolicy.org/pubs/MPI-The_Iraqi_Refugee_Crisis_The_Need_for_Action_011808.pdf, 21/03/09

⁶³ Amnesty International, "Iraq: Rhetoric and reality: the Iraqi refugee crisis" <http://www.amnesty.org/en/library/asset/MDE14/011/2008/en/43d5f798-3637-11dd-9db5-cb00b5aed8dc/mdel140112008eng.html, 08/03/09>

demografiye, hükümetin sayılarla sorunu olduğu imasına yoğunlaşacağını söylediler. Görülmemiş sonuçları eleştirenler metodolojideki aksaklıklar hakkında ikna edici deliller buluyorlar: İlk olarak Ürdün’de son nüfus sayımı 2004’te yapıldı. Bu dönemde sayılan Iraklıların miktarı şu anki mevcut rakamın altındadır. İkinci olarak geniş bir kısım değilse de Iraklı nüfusun çoğunluğu herhangi bir yasal statüsü olmaksızın ikamet ediyor.⁶⁴ Tıpkı her yerde belgelenmeyen göçmenler olduğu gibi Iraklıların da kendilerini anket görevlilerine tanıtmak istemeyebilecekleri düşünülebilir. Gerçekte olan ise; Iraklıların öne çıkmaksızın ve sayılmadan mevcut Ürdün politikaları etkisi altında kalacağıdır. Ürdün hükümeti, Iraklı sakinlere gösterdiği gayri resmi müsamahasından uzaklaşmadığı müddetçe ve Iraklıların kendi statülerini düzene sokmalarına imkân tanıyan bazı mekanizmalar belgelenmedikçe çok şeyler sayım memurlarından saklanacaktır. Burada Ürdün’ün Bileşmiş Milletler Mülteciler konvansiyonuna taraf olmaması da önemli rol oynamaktadır. Çünkü zaten yasal bir statüleri olmayan mülteciler doğal olarak ne Ürdün hükümet yetkililerine ne BMMYK’ya ne de herhangi bir uluslararası kuruluşu güvenmektedirler. Bu kuruluşların kendi şartlarını düzeltereklerine de inanmamaktadırlar. Bu da mültecilerin istatistiksel çalışmalardan uzak durmalarına neden olmaktadır.⁶⁵

2. ÜRDÜNDE YASAL STATÜ ELDE ETMEK

Ürdün’de durumları iyi olan, yatırımı teşvik edilen, sektörde derinleşecek yatırımcılar için vergi muafiyeti sunulan Iraklılar, Ürdün kurallarına karşı avantajlı ve ekonomi için faydalılar. Faydalı yatırımlardan kasıt; otel, hastane, kırsal ve şehir altyapısı ve diğer işlerdir. Yatırım kaynakları ile birlikte Iraklılar bir hayli cömert projelere giriştiler ve hem çok önemli hem de görünür bir biçimde iş ve mülk sahibi oldular. Özellikle –üniversite profesörleri gibi- iş ve istihdama yapılan yatırım, ekonomik olarak Ürdün için önemli sayılıyor. Ki sadece yaşam değil aynı zamanda bir statü de sağlıyor. Ürdün teşebbüslerinde ancak bu Iraklılar yatırım yapabiliyor. Yatırım onlara yıllık oturma izni alma, özel sahalarda iş arama, çocuklarını okullara gönderme ve kamu hizmetine rahat erişim imkânı sağlıyor.⁶⁶

Yatırım yapabilecek kaynağı olmayan, çoğunluğa uyan Iraklılar bazı zorluklarla karşılaşılıyorlar. Ülkeye giren ve teşebbüslerde yatırım yapmayan yabancılar, oturma izinlerini almak ve yenilemek için destek verebileceklerini göstermelidirler. Bu da bir Ürdün bankasına yaklaşık 150.000 dolar depozito yatırmaları, kar etmek için de makul bir denge tutturmaları gerektiğini gösteriyor. Zamanla bir miktar refaha kavuşan; lakin gelir getiren işlere yatırım yapamayan ya da profesyonel pozisyonlar elde edemeyen aileler, çoğu birikimlerini yiyip bitirmiş ve yoksullaşmışlardır. Belirgin bir biçimi olmamakla beraber, şu anki mevcut Iraklı nüfusun geniş bir kısmı yatırım mülkünden, meslekten ve yasal bir statüden yoksundur ve giderek daha da fakirleşiyorlar. Eldeki tüm verilere göre, daha az zengin Iraklılar için yaşam

⁶⁴ Géraldine Chatelard, “Iraqi forced migrants in Jordan: Conditions, religious networks, and the smuggling process” <http://www.aina.org/articles/chatelard.pdf>, 13/03/09

⁶⁵ Amnesty International, “Millions in flight: the Iraqi refugee crisis” <http://www.amnesty.org/en/library/info/MDE14/041/2007>, 25/02/09

⁶⁶ Géraldine Chatelard, “Iraqi forced migrants in Jordan: Conditions, religious networks, and the smuggling process” <http://www.aina.org/articles/chatelard.pdf>, 13/03/09

giderek daha da zorlaşıyor. 2005'in sonuna kadar neredeyse bütün Iraklıların ülkeye girmesine izin veriliyordu; hem de çalışma izni olmaksızın. Aldıkları geçici oturma izni yenilemeye tabi idi; ancak yenilemenin 2005'te zorlaşması ile birlikte, kayıtsız Iraklı sayısı arttı.⁶⁷ 2005'te oluşan güvenlik ve infazın daha sıkı hale getirilmesi politikasında meydana gelen değişimdeki en önemli etken, El-Kaideli olarak bilinen 13 kişinin El-Hayat adlı lüks bir oteli bombalaması ve ölenlerin arasında Ürdün'e düğün için gelen bazı yabancı misafirlerin de bulunmasıdır. (Bunların arasında, Çağrı Filminin ünlü yönetmeni Mustafa Akkad da bulunmaktaydı.) Diğer gruplar Ürdün'de Irak bağlantılarıyla birlikte tanımlanıyor. 2005'te meydana gelen saldırıların ardından izinleri yenilemek çok daha zor hale geldi. Bu arada Irak'ın iç sorunu, 2006'da Samarra'da bir caminin bombalanması ile şiddetlendi. Böylece Ürdünlü yetkililerin Iraklıların güvenlik imkânlarına erişimlerini engelleme çabaları ile birlikte Irak'tan ayrılmanın yollarını arayan nüfus, çok daha fazla büyüdü ve fakirleşti.⁶⁸

2006'da Ürdün, 17 ile 35 yaş arası bekâr erkekleri ve gençleri içeri almamaya başladı. Şu anda kapı hala kapalı bulunuyor. Ürdün hükümeti süratle "nonerefolement'e" (Ürdün 1998'de bu ilkeyi kabul ederek BMMYK ile bir mutabakat anlaşması imzalamıştı) resmi bağlılığını tasdik etti.⁶⁹ Ürdünlü yetkililer politikalarının esnek, insani ve siyasi hassasiyetler açısından sorumluluk sahibi olduğunu savunuyorlar. Diğer bir deyişle Iraklıları, diğer Ürdünlü olmayan nüfus gibi yönetimin kurallarına tabi olan misafir olarak sınıflandırıyorlar; fakat Iraklılar ise ana yurtlarında siyasi olarak tehlike içerisinde olduklarını düşünüyorlar. Ürdünlü yetkililer, ilke olarak Iraklıları geldikleri yere göndermiyor, kaldıkları her gün için de bir harç ödemek zorunda bırakmıyor. Tüm örneklerde, Ürdünlüler Iraklılar ile ihtiyaçlarını birbirine uydurmak için kanunları uyarlıyorlar. Bununla beraber Ürdün'ün insani esneklik politikası uygulamada iki uçludur. Farklı otoritelerin, düzenlemeleri farklı bir biçimde yorumlamalarına izin verir ki bu sıklıkla Iraklı nüfusa karşı istismar yolunu açmaktadır. Bazı Iraklılar, sınıra atılmış ya da hiçbir net açıklama olmaksızın ülkeden çıkarılmış, ayrımcılığa maruz kalmış ve çoğu Irak'a geri gönderilmiştir.

Şu an Ürdün'deki çoğu Iraklı gibi belgelenmemiş olmak, onları sadece kazançlı iş imkânlarından mahrum bırakmıyor, son zamanlara kadar kamu hizmetine ulaşmalarını da katı bir şekilde sınırlıyordu. En kötüsü de gerçekte Ağustos 2007'ye kadar olan düzenleme ile tescil edilmemiş yerleşimcilerin çocukları halk okullarına gidemiyor.⁷⁰

3. IRAKLILAR VE MÜLTECİ STATÜSÜ

BMMYK'ya göre, Güney ve Orta Irak'tan gelen Iraklılar, ulaştıkları yerde "mülteci" kavramı ile tanışıyor ve 2003 sonrası gibi kayıt altına alınıyorlar. Kayıt BMMYK'nın Iraklıların korunma ihtiyacını belirlemesine, destek vermesine ve yeni yerleşim için onlar

⁶⁷ BMMYK, "Iraq Situation Update - August 2008"

<http://www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/home/opendoc.pdf?tbl=SUBSITES&id=491956a02>, 14/03/09

⁶⁸ http://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2008/03/080318_iraqi_refugees.shtml, 28/02/09

⁶⁹ Géraldine Chatelard, "Iraqi forced migrants in Jordan: Conditions, religious networks, and the smuggling process" <http://www.aina.org/articles/chatelard.pdf>, 13/03/09

⁷⁰ Patricia Weiss Fagen, "Iraqi Refugees: Seeking Stability in Syria and Jordan" <http://cirs.georgetown.edu/51653.html>, 27/02/09

adına araştırmalar yapmasına imkân sağlıyor. Daha önce belirtildiği gibi, Ürdün hükümeti mültecilik yolunu kabul etmiyor. Bunun yerine Iraklılar da dâhil olmak üzere BMMYK tarafından kayıt altına alınan şahıslara varışta mülteci statüsü verilmesi yerine onları sığınmacı olarak kabul eden 1998'deki Mutabakat Anlaşması maddelerine geri dönmekte ısrar ediyor. Dolayısıyla BMMYK, şu anda Iraklıları ‘‘sığınmacı olarak gelenler’’ şeklinde tanımlıyor. ‘‘Sığınmacı’’ statüsü, varışta mültecilikte olduğundan ziyade koruma konusunda küçük bir iddia ima ediyor; ancak bu BMMYK'nın koruma rolünün toptan artırıldığı ve hükümetin de bunu kabulü anlamına gelmiyor.⁷¹

BMMYK tarafından kayıt altına alınan Iraklılar arasında küçük bir yüzdelik dilim, iskan ülkelerine sunuluyor. Kayıt, önceki yıllara göre giderek artıyor. şimdiye kadar yaklaşık 45.000 Iraklı tescil edildi ki bu; Ürdün'deki Iraklıların en küçük sayı değerlerinden biri.⁷² Sığınmacı kartına karşı verilen küçük cevap belki BMMYK'nın yerinin Iraklı mahallelerine uzak olmasına bağlanabilir. Bununla birlikte Iraklılar arasında öne çıkma, kayıt olma konusunda da isteksizlik mevcut. Doğru ya da yanlış, söylenenlere göre yasal süreleri dolan bu insanların çoğu, fark edilmek ve sınır dışı edilmekten veya mülteci olarak tanımlanmak istemeyen Iraklı akranlarından gelebilecek olumsuz tepkiden korkuyorlar. Iraklılar arasında geri dönmeye yönelik umut hala yüksek ve mülteci olmak bu ümitlerden vazgeçmek gibi görölüyor.

Son olarak; sığınmacı kartı Ürdün bağlamında çok büyük avantajlar sunmuyor. Ürdünlü yetkililer, uluslar arası gözlemcilerin de söylediği gibi ülkenin yasal statüler ve Iraklıların ekonomik hakları için yeni bir yol haritası oluşturmasından yanalar. Bu Iraklı nüfusun ölçülerinin ortaya çıkarılmasında da oldukça önemlidir. Bu yapılanaya kadar, sistem istismara ve yanlış bilgilere açık olacaktır. Beklenen FAFO raporunun amacı budur.⁷³

4. DESTEK REJİMİ

Ürdün'de çok sayıda BM Kurumu, yerel ve uluslar arası STK bulunmaktadır. Esasında Ürdün'deki ve Ortadoğu'nun herhangi bir yerindeki STK varlığı oldukça eskidir. Bu STK'lar, on yıllar önce Filistinli mültecilerin ihtiyaçlarına cevap vermek için oluşturulmuşlardır. Irak'ta Iraklılara sözde hizmet niyetiyle gerçekte 2003 işgalinden sonra görece daha güvenli olan Amman'da birçok program tesis edilmiştir. Mülteci nüfusun artmasıyla birlikte birkaç organizasyon Ürdün'e kaymış ya da Ürdün'deki araçlara eklemelerde bulunmuştur.⁷⁴ STK'lar, her iki ülke sakinlerini hedefleyerek korunmaya muhtaç gruplar ve fakir aileler için insani faaliyetler yürütmektedir. Komşuluk, gıda yardımı, okul ücretleri için fonlar, sağlık sigortası

⁷¹ Amnesty International, ‘‘Millions in flight: the Iraqi refugee crisis’’

<http://www.amnesty.org/en/library/info/MDE14/041/2007,25/02/09>

⁷² Human Rights Watch, ‘‘Human Rights Watch World Report 2007’’ - Iraq, 11 Ocak 2007

<http://www.unhcr.org/refworld/docid/45aca2a016.html>, 28/03/09

⁷³ Amnesty International, ‘‘Iraq: Rhetoric and reality: the Iraqi refugee crisis’’

<http://www.amnesty.org/en/library/asset/MDE14/011/2008/en/43d5f798-3637-11dd-9db5-cb00b5aed8dc/mde140112008eng.html>, 08/03/09

⁷⁴ Géraldine Chatelard, ‘‘Iraqi forced migrants in Jordan: Conditions, religious networks, and the smuggling process’’
<http://www.aina.org/articles/chatelard.pdf>, 13/03/09

ve toplumsal gelişim çabalarına yönelik projeler üretmektedirler. En büyük insani yardım örgütü olan BMMYK, STK'lar ve hükümetlerin gıda programları, para yardımı, sağlık, kamu hizmetleri, eğitim ve yasal destek aracılığıyla doğrudan yardım sağlamaktadır. BMMYK ile birlikte çalışanlar; “Ürdün Hükümeti Planlama ve Uluslararası İşbirliği Bakanlığı”, “Ürdün Kızıllaç”, “Ürdün Kadınlar Birliği”, “Mizan ve Açlığa Karşı Ürdün İttifakı” gibi örgütlerdir. “Mercy Corps”, “Care International”, “Caritas Terre des Hommes” ve “Save the Children” gibi bir dizi uluslar arası insani yardım amaçlı STK de Ürdün’de faaliyet göstermektedir. Başlıca projeler Iraklılara yönelik olmakla birlikte Ürdünlüleri de kısmen kapsamaktadır.⁷⁵

BMMYK, Ürdün hükümeti ile sağlam ilişkilere sahiptir ki bununla beraber bütün taraflar bu ilişkinin daha da geliştirilmesi konusunda hemfikirdir. Diğer BM kurumları (UNICEF, WFP, UNFPA), korunmaya muhtaç vatandaşlar ve Iraklılar için kalkınma programları olduğu kadar çoğu hükümetle işbirliği halinde olan insani yardım programları da tesis etmişlerdir. Bununla birlikte Iraklı nüfusa göre bu yardımlar sınırlı kalmaktadır. Uluslar arası kuruluşlar daha fazla yardım yapma niyetlerini ifade ediyorlar ve bu amaca mebni olarak da uluslar arası kuruluşlar aracılığıyla kanalize ederek insani yardım bütçelerini artırıyorlar.⁷⁶

Iraklılara yardım amacıyla uluslararası bir fonun kurulmasıyla Ürdün yetkilileri, kabul edilmesi gereken terimleri ve nasıl kanalize edileceklerini tartışmıştır. Ürdün’ün mülteci terminolojisini uygulamaktan hatta kullanmaktan çekindiği dönem boyunca hükümet Iraklılara yardım amaçlayan bütün uluslar arası girişimlere karşı ihtiyatlı yaklaşmıştır.⁷⁷ Hükümet, hala destek verenleri mülteci kategorisi oluşturan projelerden soğutmaya çalışıyor ve yardım faaliyetleri için oluşturulan bağışçı fonları üzerinden BMMYK’nın rolünü genişletmesi hususunda kararsız. Ürdün için endişe verici olan ise Iraklılara yönelik bu yardım, Ürdün’ün önceliği olmayan paralel yapıların ya da programların yahut Ürdün dışı organizasyonlar tarafından yürütülen faaliyetlerin artmasına neden olabilir.

Ürdün’ün katıldığı en büyük uluslar arası girişim BMMYK-UNICEF’in Ürdün, Suriye ve Lübnan’daki Iraklı çocukların eğitiminin desteklenmesine yönelik ortak girişimdir. ABD hükümeti, bu adımı kuvvetle teşvik etmiştir. Uluslar arası insan hakları savunucuları ve bağışta bulunanlar, aileleri kayıt altına alınmamış çocukların kamu okullarına alınmadıkları gerçeğini eleştiriyordu. Bazı özel okullar, ücretini ödeyen herkese açık; ancak çok ama çok az Iraklı aile bu ücreti karşılayabiliyor.⁷⁸ Ürdünlü yetkililer, hükümet destekli okulların kendi vatandaşlarını almakta zorlandığından şikâyet ediyorlar ve Iraklıların ihtiyaç duydukları şeyler için hükümetin ek okullar yapması, öğretmenler kiralaması ve her çeşit okul malzemesini almasının gerektiğini söylüyorlar. Ürdün kralı II. Abdullah’ın bu dışlama meselesini tersine

⁷⁵ Amnesty International, “Millions in flight: the Iraqi refugee crisis”
<http://www.amnesty.org/en/library/info/MDE14/041/2007>

⁷⁶ Migration Policy Institute, “The Iraqi Refugees Crisis: Need For Action” http://www.migrationpolicy.org/pubs/MPI-The_Iraqi_Refugee_Crisis_The_Need_for_Action_011808.pdf, 21/03/09

⁷⁷ Patricia Weiss Fagen, “Iraqi Refugees: Seeking Stability in Syria and Jordan” <http://cirs.georgetown.edu/51653.html>, 27/02/09

⁷⁸ Amnesty International, “Millions in flight: the Iraqi refugee crisis”
<http://www.amnesty.org/en/library/info/MDE14/041/2007>, 25/02/09

çevirme kararını verebilecek kilit aktör olduğu ortadadır. Dolayısıyla Eğitim Bakanlığı, insani saiklerle, Iraklı çocukların ikamet izni olsun ya da olmasın, okulların başlama tarihi ile birlikte bu okullara kayıt olabilecekleri kararını almıştır. Iraklı çocuklara eğitim imkânı sağlamanın maliyetine yönelik iddialar oldukça büyüktür ve uluslar arası girişimlerden gelen fonlar ise ülkenin kapasitesine önemli bir katkı sağlayacaktır. Her ne kadar bazı taahhütler sona erdirilmiş olsa da girişime verilen karşılık olumludur. Ürdün, yaklaşık 80 milyon dolar almayı ummaktadır (bölgenin bütünü için talep edilen miktar 129 milyon dolar).⁷⁹ Fonlar, hükümet kanalları aracılığıyla sevk ve idare edilecek ve Ürdünlülere değer katacak bir eğitim sistemi geliştirecektir. Girişimin şartları, her ülkeye fonu kendi önceliklerine kullanma imkânı tanıyor. Ürdün okul inşa edecek, sınıfları yenileyecek ve öğretmen kiralayacaktır. Fonlar, ayrıca üniforma alımı ve Iraklı çocuklara destek için kullanılacaktır. Şurası da unutulmamalı ki bu okulların bünyesine dahil etmesi gereken Iraklı çocuk sayısı 50.000'dir.

Sağlık hizmetleri için uluslar arası desteğe ilişkin birtakım gelişmeler de görülüyor. Ülkedeki sağlık sisteminin çökmesi yüzünden zarar, Iraklıların karşılanmayan sağlık hizmeti ihtiyaçları ile anormal derecede acısını gördükleri savaşın psikolojik faturası ile birleşmiştir. Hal böyleyken sağlık hizmetinin yasal statü ya da kayda bakılmaksızın herkesçe kullanılabilir olmasına rağmen sağlık bakanlığındaki yetkililer, şimdiye kadar ancak birkaç Iraklının bundan istifade ettiğini ifade etmekte. Ülkede yasal bir statüden yoksun çoğu insan muhtemelen kimliğinin ortaya çıkmasından korkuyor; fakat daha önemlisi tesisler ve personel kötü bir biçimde yayılmış vaziyette. Bu yüzden de özellikle fakir Iraklıların yaşadığı bölgelerde sorunlar daha çok. Özel sağlık hizmeti alamayan Iraklılar, tercihen küçük sivil toplum kuruluşlarının sağladığı programlardan istifade ediyorlar.⁸⁰

Dünya Sağlık Örgütü (WHO) Temmuz sonunda, Şam'da Iraklı mültecilerden etkilenen ve ortak bir fon çatısı oluşturulması gerektiği konusunda hemfikir olan katılımcılardan oluşan bir toplantı düzenledi. Son olarak BMMYK, WHO, UNICEF, UNFPA ve WFP, -başta Ürdün ve Suriye olmak üzere- Iraklı mültecilerin sağlık ve gıda ihtiyaçları ile yüz yüze bulunan ev sahibi ülkelere yardım amacıyla 84,8 milyon dolarlık ortak yardım çağrısında bulundu. Bunun içerisinde devlet hastanelerini ve tesislerini destekleyici fonlar, ilaç ve tıbbi malzeme alımı ve genel olarak kamu hizmetlerinin geliştirilmesi bulunuyor.⁸¹

Uluslararası fonlarla gelecekteki projeler ilerletiliyor. Iraklı nüfusun varlığı, sosyal hizmetler ve buna yönelik uluslar arası destek konularında uzun soluklu gelişimi tetikleyecektir. Sağlık hizmetinin dağıtımındaki gelişmeler ve acil durumda gerekli olan su tedarikinin alt yapısı ve dağıtımı konusunda tartışmalar bulunuyor. Su kaynaklarının bozulması, sağlığın da bozulmasına yol açıyor. Ürdün, bu kurak bölgede su kıtlığını en yüksek oranda yaşayan ülke

⁷⁹ Amnesty International, "Iraq: Rhetoric and reality: the Iraqi refugee crisis" <http://www.amnesty.org/en/library/asset/MDE14/011/2008/en/43d5f798-3637-11dd-9db5-cb00b5aed8dc/mde140112008eng.html>, 08/03/09

⁸⁰ Géraldine Chatelard, "Iraqi forced migrants in Jordan: Conditions, religious networks, and the smuggling process" <http://www.aina.org/articles/chatelard.pdf>, 13/03/09

⁸¹ Patricia Weiss Fagen, "Iraqi Refugees: Seeking Stability in Syria and Jordan" <http://cirs.georgetown.edu/51653.html>, 27/02/09

konumundadır. Zaten Iraklıların girişlerinden önce bile suyun yetersiz oluşundan dolayı kentlerde ve kırsalda çeşitli sıkıntılar bulunuyordu.⁸²

A. EĞİTİM

Iraklıların Ürdün’de eğitim hizmetlerine erişmeleri, son akademik yıla kadar sınırlıydı. Genel bir kural olarak; eğer yasal şekilde ülkede yerleşimci iseler yabancı öğrencilerin devlet okulları ve özel okullara girişine izin veriliyordu. Iraklılar ise kısmen bu uygulamadan muaftılar; devlet okullarına girişlerine izin verilmezken yasal yerleşimci olmasalar bile özel okullara devam edebiliyorlardı. Eylül 2006’da, hem özel hem de devlet okullarında okuyan 1,6 milyon öğrencinin dışında, Ürdün’de ilk ve ortaöğretimde okuyan yabancı öğrenci sayısı 40.000 civarındaydı. Iraklılar, tüm yabancı öğrencilerin dörtte biri demek olan 7203 kişiyi özel okullara ve 2662 kişiyi de devlet okullarına yazdırdılar.⁸³ Ürdün’deki Iraklı ailelerin büyük çoğunluğu ise çocuklarını okula gönderemediler; çünkü özel eğitime güçleri yetmiyordu. Öte yandan çocuklarını devlet okullarına da gönderemediler; çünkü geçerli ikamet izinleri yoktu. Bu durumla fazlaca karşılaşılması üzerine Ürdün hükümeti, Ağustos 2007’de Iraklı mülteci çocuklara ailelerinin yasal yerleşimci olup olmadığına bakılmaksızın okullara kayıt olabilme izni verilmesine karar verdi. Eylül 2007 itibarıyla yaklaşık 22.000 çocuk, yeni eğitim dönemi için kayıt yaptırdı.⁸⁴ Bazı çocukların ailelerinin özel eğitimi devam ettiremeyecek durumda olmalarından ötürü devlet okullarına geçiş yapmasıyla birlikte bu sayının artması bekleniyor. Ürdün hükümeti önümüzdeki eğitim yılında 50.000’e kadar Iraklı çocuğun kayıt yaptırmasını umuyor. Bununla birlikte bazı ailelerin, okul kayıt sistemi aracılığı ile kimliklerinin ortaya çıkmasından ve sınır dışı edilmekten korktukları için çocuklarını kayıt ettirmeyebilecekleri de beklenmektedir. Ayrıca öğretmen ve diğer eğitimcilerin, bazılarının ciddi travmalar içinde olan yeni gelenlerle ilişki kurmakta zorlandıkları endişesi de mevcut.

BMMYK, şu anda Ürdün hükümeti ile eğitim üzerine 10 milyon dolarlık bir anlaşma imzalamış bulunmaktadır. BMMYK ve UNICEF’in girişimleri aracılığıyla eğitim için oluşturulan desteğin 40 milyon doları Ürdün’e gidiyor.⁸⁵

B. SAĞLIK

Amman’da iki devlet hastanesi ve 20 civarında özel hastane var. Uluslar Arası Af Örgütü raporlarına göre Iraklılar, resmi statülerine bakılmaksızın sağlık hizmetlerine erişebilmekte. Bununla birlikte, onların devlet hastanesinde daha fazla tedavi olabilmeleri için yerleşimci olmaları gerekiyor. Özel hastaneleri de kullanabilirler lakin çoğu buna güç yetirememektedir.⁸⁶

⁸² Georgetown University, “Iraq: The Human Cost of War” web.mit.edu/CIS/pdf/Human_Cost_of_War.pdf, 18/02/09

⁸³ Amnesty International, “Iraq: Rhetoric and reality: the Iraqi refugee crisis” <http://www.amnesty.org/en/library/asset/MDE14/011/2008/en/43d5f798-3637-11dd-9db5-cb00b5aed8dc/mde140112008eng.html>, 08/03/09

⁸⁴ Patricia Weiss Fagen, “Iraqi Refugees: Seeking Stability in Syria and Jordan” <http://cirs.georgetown.edu/51653.html>, 27/02/09

⁸⁵ BMMYK, “Iraq Situation Update - August 2008” <http://www.unhcr.org/cgi-bin/txis/vtx/home/openssl.pdf?tbl=SUBSITES&id=491956a02>, 14/03/09

⁸⁶ Géraldine Chatelard, “Iraqi forced migrants in Jordan: Conditions, religious networks, and the smuggling process”

Bir dizi sağlık merkezi, çok düşük ücretlere ya da ücretsiz olarak hizmet sunuyor. Caritas, mülteci kabul edilen ve oturum izni bekleyenler de dahil olmak üzere BMMYK'ya kayıtlı Iraklılara sağlık hizmeti veriyor. BMMYK ve Ürdün Kızılhacı arasında gelecek yıl için yapılan bir ortaklık, BMMYK'ya kayıtlı olmayanların da dahil olduğu bazı Iraklılara sınırlı bir hizmet sağlayacak. Bununla beraber çoğu Iraklı, kritik ya da devam etmekte olan hastalıklar konusunda gerçek manada sağlık hizmeti ihtiyacı içerisinde; zira tedavi ücretleri yüksek ve ilaçlar çok pahalı. Uluslararası Af rgt, aile fertleri kanser gibi tedavi ve ilaç maliyetleri oldukça yüksek olan ciddi hastalıklardan muzdarip olan Iraklıların da bulunduğunu belirtmektedir.

“Bazı ailelerin, okul kayıt sistemi aracılığı ile kimliklerinin ortaya çıkmasından ve sınır dışı edilmekten korktukları için çocuklarını kayıt ettirmeyebilecekleri de beklenmektedir”

Dördüncü Bölüm

GERİ DÖNÜŞLER

1. “GÖNÜLLÜ” DÖNÜŞLER

Uluslararası kamuoyu Iraklı mülteci krizine yeteri derecede duyarlılık göstermeyi başaramadı. Daha doğrusu hükümetler, krizi göz ardı etmeye ya da politik gerekçelerle gerçeği çarpıtmaya yöneldi. Bu açıdan, mülteciler için geçerli olan sınırlı seçenekler ve onların Irak’a döndüklerinde karşılaşılabilecekleri tehlikeler için daha az ilgi gösterilirken evine dönen Iraklı mülteci örnekleri bilhassa Ekim 2007’den beri önemli bir miktar medyada yayın süresi elde etti.⁸⁷

Iraklı yetkililerin de fazlaca olumlu ve iyimser güvenliğe sahip bir Irak fotoğrafının ve beklentilerinin geliştirilmesinde menfaatleri var. Suriye’nin Ekim 2007’de sıkı vize mevzuatı getirmesi, sınırın kapatılmasını talep eden Irak Başbakanı Nuri El-Maliki’nin Şam ziyaretini takiben gerçekleşti. Bu talebin Irak’tan devam eden kitlesel toplu göç tarafından dürtüklenen olumsuz yayınların sınırlanmasını hedef aldığı görünüyor; çünkü Irak’ta devam eden yüksek seviyedeki tehlike ve güvensizliğin en gözle görülebilir göstergesi bu göçlerdir.

Bunu takiben odak noktası, yaygın olarak tasvir edilen mültecilerin Irak’a “gönüllü” dönüşünü ilerlemiş güvenliğin bir işareti olarak vurgulamaya döndü. Irak’ın Şam Büyükelçiliği, Uluslararası Af Örgütü’ne 3 özel otobüsün yüzlerce insanı Irak’a geri getirmek için kullanıldığını bildirdi. Irak Hükümeti “gönüllü” geri dönüşleri kuvvetlice teşvik etti, özellikle 2007’nin sonundan beri.⁸⁸ Bu teşvik, devlet televizyonunda şiddetteki fark edilen düşüş ve organize olmuş dönüş konvoyu sebebiyle insanların arkadaşlarına ve akrabalarına geri dönmelerini rica eden bir reklam şeklini aldı. Başbakan Maliki’nin Nisan 2008’de Brüksel’deki Avrupa Parlamentosu’nda yaptığı konuşmada, Iraklıları evine dönmeye çağırması gibi en üst seviyelerde resmi açıklamalar yapıyor. Iraklı yetkililer tarafından açıklanan eve dönen kişilerin sayıları, BMMYK (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği) ve Irak Kızılayı’nı da içeren başka kaynaklardan sağlanan rakamların üzerinde olmaya devam ediyor.⁸⁹

Biri Halep’ten diğeri Şam’dan olmak üzere resmi olarak düzenlenen, tanıtımı iyi yapılan Suriye’den 2 dönüş konvoyu Kasım 2007’de yola çıktı. Konvoyları sancak gemisi; Iraklıların gönüllü, güvenli ve sürdürülebilir dönüş yaptığı yer olarak simgelemek, gerçeğin tam da zıddıdır. Dönüş yapan bireylerin çoğunu kötü şartlar beklemektedir. BMMYK, Irak’taki ortaklarından birinin dönüş yapanlar arasından röportaj yaptığı 30 aileden sadece 3’te 1’i kendi ilk evlerine geri dönebilmişlerken 3’te 2’si yerinden edilmiştir. Dönenlerin bazıları mülklerinin yağmalanmış, işgal edilmiş ya da yıkılmış olarak bulmaktadır. Ek olarak,

⁸⁷ http://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2007/11/071121_iraqis_return.shtml, 28/03/09

⁸⁸ Amnesty International, “Millions in flight: the Iraqi refugee crisis”
<http://www.amnesty.org/en/library/info/MDE14/041/2007>, 25/02/09

⁸⁹ Patricia Weiss Fagen, “Iraqi Refugees: Seeking Stability in Syria and Jordan” <http://cirs.georgetown.edu/51653.html>, 27/02/09

raporlara göre Irak hükümeti tarafından söz verilen 1.000 \$ civarındaki dönüş teşviki dönenlere hala verilmedi.⁹⁰

Iraklı resmi makamlar tarafından verilen göstergelere göre başka bir konvoy için planlar yapılmakta olmasına rağmen, hiçbir konvoy oluşmadı. Iraklı yetkililer bile güvensizlik seviyesinin gönüllü dönüş şartları için uygun olmayacak derecede büyük olduğunu zımnen kabul etmekte. Dönüş hareketi başka kaynaklar tarafından da vurgulandı. Irak Kızılayı, Şubat 2008’de Iraklı yetkililer tarafından beklenilenden çok daha düşük bir rakam olan 50.000 mültecinin gönüllü dönüş yaptığını rapor etmişti.

Mart 2008’de Suriye’de Uluslar Arası Af Örgütü yetkililerine göre günde 800 kişinin Suriye’den Irak’a, karşı yönde günde 1.000 kişinin geçtiği tahmin ediliyor. BMMYK’nın Mayıs 2008’de bildirdiğine ve Suriyeli göç kaynaklarına göre, Şubat 2008’den beri günlük ortalama Al-Tenef sınırından Suriye’ye geçen Iraklıların sayısı, aynı noktada Suriye’yi terk eden Iraklıların sayısı ile aynı.⁹¹

Dikkate alınması gereken önemli nokta şu ki; gerçek rakamlar ne olursa olsun, bu dönüşlerin hakikati sadece istatistikî ölçütlerle anlaşılabilir. Rakamlardan alıntı yapan çoğu raporda 2 önemli nokta kayıp: İnsanların neden döndüğü ve insanların sadece geçici olarak belirli amaçlarla yeniden yerleşmemek için döndüğü gerçeği.⁹²

2. ZORUNLU GERİ DÖNÜŞLER

Suriye’den zorla sınır dışı edilenlerin sayısı hala düşük olsa da Uluslar Arası Af Örgütü’nün Mayıs 2008’de belirttiğine göre Aralık 2007 ortalarından Şubat 2008 sonuna kadar BMMYK, komiserliğe kayıtlı 10 kadar mültecinin Irak’a sınır dışı edildiğini duyurmuştur. Bu sınır dışı vakalarının durdurulması yönündeki çabalar ise sonuçsuz kalmaktadır.⁹³

Bu sınır dışı vakalarını yaşayanların çoğunluğunu erkek nüfusu oluşturmaktadır. Fakat kadın ve çocukların da sınır dışı edildikleri vakidir. Örneğin; Ocak 2008’de 16 yaşındaki bir kız çocuğu bir süre gözaltında tutulduktan sonra sınır dışı edilmiştir.

Bu sınır dışı etmeler, Suriye Devlet Başkanı Beşşar Esad’ın BMMYK komiserliğinin yüksek komiseri Antonio Guterres’e halkın güvencede olacağı ve hiçbir mültecinin zorla sınır dışı edilmeyeceğinin beyanına aykırı olmakla beraber halen sürmektedir.⁹⁴

⁹⁰ http://www.syria-today.com/index.php?option=com_content&view=article&id=449%3Aunhcr-funding-cut-in-half&catid=19%3Anews&Itemid=1, 28/03/09

⁹¹ BMMYK, "Iraq Situation Update - August 2008"

<http://www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/home/opendoc.pdf?tbl=SUBSITES&id=491956a02>, 14/03/09

⁹² Amnesty International, "Iraq: The situation of Iraqi refugees in Syria,"

<http://www.amnesty.org/library/index/ENGMDE140362007>, 08/03/09

⁹³ Patricia Weiss Fagen, "Iraqi Refugees: Seeking Stability in Syria and Jordan" <http://cirs.georgetown.edu/51653.html>, 27/02/09

⁹⁴ Amnesty International, "Millions in flight: the Iraqi refugee crisis"

<http://www.amnesty.org/en/library/info/MDE14/041/2007>, 25/02/09

Suriye Göç ve Pasaport Dairesi'nin yetkililerine göre Iraklılar da dâhil olmak üzere yabancılar, sadece bir suçla karıştıkları ya da suçlu buldukları takdirde sınır dışı ediliyorlar. Gerçek bu olmakla beraber sınır dışı vakaları sadece suçla bağlı nedenlerle olmuyor. Küçük ihlaller, eksik evraklar ve benzeri dosya eksiklikleri de sınır dışı edilme sebepleri arasında yer almaktadır.⁹⁵

Sınır dışı edilme korkusu aileleri direk ilgilendirdiği gibi tüm mülteci topluluğunu da etkisi altına almış durumdadır. Uluslar Arası Af Örgütü'nün raporlarına göre tüm mülteciler sürekli sınır dışı edilme korkusu ile yaşamaktalar. Sınır dışı edilmeleri engelleme konusunda Suriye'nin BM Mülteciler Konvansiyonu'na taraf olmaması gerçeği ve bunun sonucu olarak Iraklı mülteciler arasında BMMYK'ya olan güven sorunu da komiserliğin karşılaştığı sıkıntıların başında gelmektedir. Bu güven sorunu, bazı mültecilerin BMMYK'ya kayıt yaptırmaktan kaçınması ve mültecilere sağlanan yardımlardan da mahrum olmasını beraberinde getirmektedir.

Suriye BM Mülteciler Konvansiyonu'na taraf değildir. Bu sebeple BMMYK, Suriye'nin bazı mültecileri sınır dışı etmesi kararlarını etkileyebilme gücüne sahip değildir. Bu komiserliğin de kabul ettiği zor bir durumdur.⁹⁶ Buna rağmen BMMYK'nın Suriye'de artan operasyonel varlığı, mülteciler için bir yardım hattının kurulmasını sağlamıştır. Bununla birlikte sınır dışı edilme durumlarında, yasal temsilci olma ve mültecileri koruma konusunda ileri çalışmalar yürütmeyi de başarmıştır. Tabi bu başarıların devam edebilmesi, etkinliğini artırması için bağışçı ülkelerin düzenli bağışlarına ve yardım fonlarının desteklenmesine ihtiyaç vardır.

Mültecilerin sınır dışı edilmeleri, Ürdün'de de Suriye'dekine benzer bir durum oluşturmaktadır. Bununla beraber sınır dışı vakalarında son dönemde belirgin azalma gözlenmektedir.⁹⁷

3. DÖNÜŞ SEBEPLERİ

Hâlihazırda ne devletin sınır görevlileri ne de BMMYK, insanların neden Suriye'den Irak'a döndüğüyle ilgili olarak kapsamlı bilgi kaydetmiyorlar. Kişisel anlatılara dayalı kanıtlar, başlıca nedenin yoksulluk olduğunu öne sürüyor. Uluslar Arası Af Örgütü, dönmeyi planlayan ya da ailesinde dönüş yapmış olan Suriye'deki birçok kişiyle yaptığı görüşmelerde şu sonuca vardı: Bazı insanlar geri döndüklerinde hayatlarında ciddi riskler yaşayacaklarının farkındaydı; fakat para olmadan ve Suriye'de kaynaklara erişim olanağı olmadan yaşamını sürdürme, gönülsüz sayılabilecek bir dönüşü de zorunlu kılıyordu.⁹⁸

⁹⁵ Amnesty International, "Iraq Suffering In Silence: Iraqi Refugees In Syria"
<http://www.amnesty.org/en/library/asset/MDE14/010/2008/en/7E3987ef-2042-11dd-a784-8b9c94c1f93f/mde140102008eng.html>, 03/04/09

⁹⁶ Amnesty International, "Iraq: Rhetoric and reality: the Iraqi refugee crisis"
<http://www.amnesty.org/en/library/asset/MDE14/011/2008/en/43d5f798-3637-11dd-9db5-cb00b5aed8dc/mde140112008eng.html>, 08/03/09

⁹⁷ BMMYK, "Iraq Situation Update - August 2008"
<http://www.unhcr.org/cgi-bin/txis/vtx/home/opendoc.pdf?tbl=SUBSITES&id=491956a02>, 14/03/09

⁹⁸ Amnesty International, "Iraq: The situation of Iraqi refugees in Syria,"

Bu bulgu, BMMYK/IPSOS anketleri tarafından da destekleniyor. Kasım 2007 anketi, diğer şeylerin yanı sıra görüşülen kimselerin ya da tanıdıkları insanların neden Irak'a dönüş yaptığını ele alıyor. Anketin bulgusuna göre büyük çoğunluk dönüyor; çünkü yasal statüye muhtaç veya ondan yoksun olduklarından Suriye'de daha fazla kalamıyorlar. Görüşülen kişilerin %46'dan daha fazlası Suriye'de yaşamaya güçlerinin artık yetmediğini belirtmektedir ve %25,6'sı ise vizelerinin süresinin dolduğunu ve çıkmak zorunda kaldıklarını söylemektedir. Sadece %14,1'i güvenliğin iyileştiğini duydukları için döndüklerini söylemiştir.⁹⁹

En son yapılan IPSOS anketi, görüşülen kimselerin ezici çoğunluğunun şu anda geri dönmek istemediğini ortaya koyuyor. Algılanan temel sorun, insanların Irak'ta direk tehlike altında olmaları (yüzde 61) ve bu yüzden dönmekten korkmalarındır. Sadece %4'ü Irak'a dönmeyi planladığını söylüyor. Dönmelerine neden olan şeyler arasında Suriye'de yaşamak için güçlerinin yetmemesi de var.

Cevap verenlerin tanıdıklarından dönüş yapanlarla ilgili bilgiler göstermektedir ki çoğu, Irak'a dönmelerinin nedeni olarak Suriye'de tutunamamasını gösteriyor. Sadece %16'sı güvenlik durumunun iyileştiğini duydukları için dönüyor. Bunların % 59'u Irak'ı tekrar terk edip Suriye'ye dönmeyi düşünmektedir. Bunların yüzde 47'si yeteri kadar paraları olmadığı için (yüzde 31) ve vizeleri olmadığı için (yüzde 64) dönemediler. Dönüş yapanlar için şartlar zordu. Dönüşleriyle ilgili geri bildirim yapanların yüzde 77'si, şartlardan memnun olmadıklarını söylemektedir.¹⁰⁰

Zorunlu dönüş durumuna ek olarak, niyet edilen dönüş süresi de kayıtların çoğunda kayıp. Dönüşün kısa bir ziyaret mi olacağı yoksa yeniden yerleşme mi ya da Irak hükümetini korumanın mı peşinde koşulduğuyla ilgili resmi olarak toplanan hiçbir bilgi yok. Uluslararası Af Örgütü tarafından 2008'in başlarında Suriye'de yapılan araştırma gösteriyor ki birçok birey emekliliğini almak, geçici iş bulmak, hasta akrabasını ziyaret etmek, muayene randevusuna katılmak, ilaç almak, sahip olduğu mülkünü kontrol etmek gibi çok çeşitli nedenlerle geçici olarak kalmak için geri dönüyor.¹⁰¹

Bu gibi ziyaretler birçok kişi için mümkün kılınıyor; çünkü eğitime bağlı olan 1 yıllık oturma izni, izin sahibine ve ailesine 3 aya kadar Suriye'yi terk edip ve sonra geri dönmesine izin veriyor.

<http://www.amnesty.org/library/index/ENGMDE140362007,08/03/09>

⁹⁹ http://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2007/11/071121_iraqis_return.shtml, 28/02/09

¹⁰⁰ Amnesty International, "Iraq Suffering In Silence: Iraqi Refugees In Syria"
<http://www.amnesty.org/en/library/asset/MDE14/010/2008/en/7f3987ef-2042-11dd-a784-8b9c94c1f93f/mde140102008eng.html>, 03/04/09

¹⁰¹ Amnesty International, "Iraq: The situation of Iraqi refugees in Syria,"
<http://www.amnesty.org/library/index/ENGMDE140362007,08/03/09>

Beşinci Bölüm

MÜLTECİLERİN KORUNMASINDA ULUSLARARASI SORUMLULUKLAR

Irak'ta savaşan taraflar oldukça ve barış gerçekleşmediği sürece bugün Irak'ta gerçekleşenlerin devam edeceğinde herkes hemfikirdir. Tüm Iraklıların aralarında sınıf mezhep ve etnik yapıları fark etmeksizin yurt dışına kaçmakla yüzleşecekleri, kendilerini ve ailelerini korumak ve güvenli bir yer bulmak için evlerinden ve yurtlarından ayrılmakla karşılaşacakları bugünkü durumda aşikârdır. Irak'a yakın veya uzak devletlerin, Iraklıların düştüğü bu trajik durumu görmeleri ve üstesinden gelmeleri için bir şeyler yapmaları gerekmektedir.

1. BÖLGESEL YARDIMLAR

Irak'ın kendisinden başlamak gerekirse Irak hükümeti; bugüne kadar konuyla yeteri kadar ilgilenmemiştir.¹⁰² Mültecilerin korunması ve desteklenmesi konusunda genellikle üzerine düşeni yapmayan veya yapamayan Irak hükümeti, bu konuda eleştirilerin odağı olmuştur. Irak hükümeti, BMMYK'nın çağrısıyla Nisan 2007'de yapılan Iraklı mültecilerin ve ülke içinde yerinden edilmişlerin ihtiyaçlarını belirleme konusunda Bağışçı Ülkeler Konferansı'na düşük düzeyli katılım gerçekleştirmiştir. Bu konferansta, mültecilerin barındığı ülkelere özellikle eğitim ve sağlık konusunda yardımcı olmak üzere 25 milyon dolar bağışta bulunulmuştur. Bu rakam uluslar arası arenada, utandırıcı olacak kadar küçük olmakla beraber yardımın nasıl ve ne şekilde ulaştırılacağı konusunda da ciddi şüpheler vardır. Toplantıya katılan Irak Kızılay'ı ise diğer ulusal Kızılay'ların da aktif rol aldıkları bölgede uluslar arası yardımları yalnızca kendisinin bölgedeki faaliyetlerine verilmesini istedi. Toplantıya katılan BM Yüksek Komiseri Antonio Guterres, Irak hükümetinin misafir ülkelerdeki mülteci nüfusu kendi istekleri dışında zorla Irak'a döndürmek konusundaki girişimlerini durdurmasının önemini vurguladı. Ayrıca Irak'ın üstüne düşen görevleri yerine getirmesinin gereğine değindi.¹⁰³

Irak, ileriki zamanlarda mülteci sorununa farklı cevaplar verebilir. Fakat Suriye'nin kapıları kapatması ve artan mültecilerin gidebileceği başka bir ülkenin de olmaması, ayrıca gidebilecek bir yeri olmayan bu yerinden edilmiş insanların Irak hükümeti üzerindeki baskısı da Irak hükümetini bir şeyler yapmaya zorlayacaktır. Ülke dışındaki Iraklılar, çeşitli sosyal hizmetlere ihtiyaç duyuyorlar ve ev sahibi hükümetler de Irak Konsoloslukları'ndan bu ihtiyaçlar doğrultusunda daha fazla yardım bekliyorlar. Iraklı mültecilere uluslar arası tepkiler açısından baktığımızda tabii ki Suriye ve Ürdün baş aktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu iki ülke, mültecilere karşı çok müsamahakâr davranmıştır. Diğer komşu ülkeler ise (Lübnan, Türkiye, İran, Mısır ve Körfez ülkeleri) sınırlı sayıda mülteci kabul etmekle birlikte

¹⁰² Patricia Weiss Fagen, "Iraqi Refugees: Seeking Stability in Syria and Jordan" <http://cirs.georgetown.edu/51653.html>, 27/02/09

¹⁰³ Amnesty International, "Iraq: Rhetoric and reality: the Iraqi refugee crisis" <http://www.amnesty.org/en/library/asset/MDE14/011/2008/en/43d5f798-3637-11dd-9db5-cb00b5aed8dc/mde140112008eng.html>, 08/03/09

kendilerine ulaşan mülteciler için herhangi bir kolaylık sağlamamıştır.¹⁰⁴ Suriye Arap Ligi, bünyesinde mültecileri barındıran ülkelere yardım etmek amacıyla bir fonun kurulmasını resmen istemesine rağmen bu teklif reddedilmiştir. Bununla birlikte zengin Arap ülkeleri, az da olsa insani ihtiyaçların karşılanması için misafir ülkelere bazı yardımlar yapmışlardır.

2. ULUSLARARASI YARDIMLAR

BMMYK'nın Nisan 2008'de yaptığı bağış toplantısında, mültecilerin Suriye'nin ve Ürdün'ün ekonomisine ve kurumsal alt yapısına verdiği yük ile baş edebilmeleri için bir platform oluşturmuştur. Suriye, toplantıya hazırlıklı katılmış ve mültecilerin içinde bulunduğu durumu gözler önüne seren bir dosya sunmuştur. Kendisinin buradaki ihtiyaç sahiplerine etkili yardım edebilmek için neler yapabileceğini ortaya koymuştur. Ürdün de aynı içerikte bir dosya sunmuş; ancak özel bir istekte bulunmamıştır. BMMYK ise uluslar arası koordinasyonun daha etkili olması için ortam oluşturmuş ve Irak'ın da meseleye daha aktif müdahalesini önermiştir. Ayrıca toplantıya katılan taraflara hem insani yardım hem de mültecilerin kabulünü içeren yardım çağrılarında bulunmuştur.¹⁰⁵

“BM'nin diğer organlarının oluşturduğu fonlara ve insani yardım programlarına rağmen yapılanlar, ihtiyacı karşılamak için yeterli ve Iraklı mülteciler arasında yayılan fakirliği önleyecek düzeyde değildir”

Nisan 2008 toplantısında gelişmiş ülkelere Irak'ta kalmış mültecilere daha çok yardım etmesi istenmiştir. Böylece yardımlar daha etkili ulaşmış olmakla beraber yük sadece Suriye ve Ürdün'ün sırtına bırakılmamış olacaktır. Zaten Suriye ve Ürdün hükümetleri uluslar arası

¹⁰⁴ UNHCR: “UNHCR Statistical Report on registered Iraqis in Syria, Jordan, Lebanon, Turkey and Egypt”
<http://www.unhcr.org/cgi-bin/txis/vtx/home/opendoc.pdf?tbl=SUBSITES&id=491959312>, 28/04/09

¹⁰⁵ Amnesty International, “Iraq: Rhetoric and reality: the Iraqi refugee crisis”
<http://www.amnesty.org/en/library/asset/MDE14/011/2008/en/43d5f798-3637-11dd-9db5-cb00b5aed8dc/mdel40112008eng.html>, 08/03/09

kuruluşların kendi topraklarında bağımsız hareket etmelerinden hoşnut değillerdir.¹⁰⁶ Daha çok yerel ve ulusal kurumların birlikte hareket etmesi ve yardım projelerinin kendi kurumları aracılığıyla yapılmasını istemektedirler. Zaten Şam ve Amman gibi başkentlerde toplanan mültecilerin yerel halka verdiği rahtsızlık da bir nebze hafifletilmiş olacaktır. Ayrıca uluslar arası yardımların hükümet kurumları aracılığıyla yapılması, BMMYK ve UNİCEF gözetimindeki mülteci çocukların Suriye ve Ürdün eğitim sistemi içerisine sorunsuzca girmelerini ve ayrıca sağlık sisteminin de düzgün işlenmesini beraberinde getirecektir.

Şu anda uluslar arası kuruluşlar, bağış fonlarının temelini oluşturmaktadır. BMMYK, Ocak 2007’de 60 milyon dolar toplamıştı. Temmuz ayında ise 123 milyon dolar toplayarak bu miktarı ikiye katladı. Yine aynı dönemde BMMYK ve UNICEF’in ortaklaşa başlattığı ev sahibi ülkelerdeki Iraklı mülteci çocuklar için eğitim imkânlarının oluşturulması projesinde 129 milyon dolar toplamıştır. Yine Eylül 2007’de Iraklı mültecilere yardım amacıyla 93 milyon dolar toplanmıştı. Bu bağışlarla mültecilerin ihtiyaç duyduğu bütçenin o yıl %75’i karşılanmış olmaktadır. Yine eğitim imkânlarının iyileştirilmesi için bağışlar sürmektedir. ABD ise bu bağlamda 39 milyon dolar bağışta bulunmuştur.¹⁰⁷

BMMYK, WFP, UNICEF, UNFPA gibi BM’nin diğer organlarının oluşturduğu fonlara ve insani yardım programlarına rağmen yapılanlar, ihtiyacı karşılamak için yeterli ve Iraklı mülteciler arasında yayılan fakirliği önleyecek düzeyde değildir. STK’lar ve diğer özel kuruluşlar, çalışmalar yapmakla beraber, yapılanlar belli çerçevede ve sınırlı orandadır. Kamu hizmetleri yasal rehberlik, psikolojik destek ve özellikle gelir getirici işlerin acilen daha büyük oranlarda ele alınması gerekmektedir. “Sadece yapılan bağışlarla bu ihtiyaçlar karşılanabilir mi” sorusu önemli olmakla beraber, mülteciler günlük hayatlarında bunların eksikliğini çok ciddi bir şekilde yaşamaktadır. Öte yandan Suriye ve Ürdün hükümetleri, daha nereye kadar insani yardımları karşılayabilir sorusu da ayrı bir meseledir. Zira bu iki ülke, son zamanlarda durumun artık sürdürülebilir olmadığını ifade etmektedirler. Gelir getirici faaliyetler konusu Suriyeli ve Ürdünlü yerli halk arasındaki işsizlik düşünüldüğünde çözülebilir bir durum olarak gözükmemektedir. Uluslar arası destekle istihdam projeleri siyasi açıdan maliyetli olsa da mültecilere sağlanması gereken önemli imkanlardan biridir.¹⁰⁸

¹⁰⁶ Migration Policy Institute, “The Iraqi Refugees Crisis: Need For Action” http://www.migrationpolicy.org/pubs/MPI-The_Iraqi_Refugee_Crisis_The_Need_for_Action_011808.pdf, 21/03/09

¹⁰⁷ Amnesty International, “Iraq: Rhetoric and reality: the Iraqi refugee crisis” <http://www.amnesty.org/en/library/asset/MDE14/011/2008/en/43d5f798-3637-11dd-9db5-cb00b5aed8dc/mde140112008eng.html>, 08/03/09

¹⁰⁸ Patricia Weiss Fagen, “Iraqi Refugees: Seeking Stability in Syria and Jordan” <http://cirs.georgetown.edu/51653.html>, 27/02/09

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışma genellikle ele alınan Iraklı mültecilerin iltica sebepleri, Iraktaki siyasi ve sosyal durum, Amerika'nın bölgedeki varlığı gibi mültecilerle ilgili genel bilgiler yerine özellikle Iraklı mültecilerin büyük kesiminin bulunduğu Suriye ve Ürdün'e odaklanmıştır. Daha önceki mülteci tecrübesi, Irak'taki tarihi bağlar ve tarihi Arap misafirperverliği anlayışı Suriye ve Ürdün'ün mültecilere yönelik politikasını belirlemiş ve çok sayıda mültecinin görece güvenli yer olarak gördüğü bir mekân olmuştur. Suriye ve Ürdün, diğer ülkelerin aksine sınırlarını yüksek maliyetine rağmen Iraklı mültecilere kapatmamıştır. Fakat bugün iki ülkede bu mültecileri uzun vadede kendi ülkelerinde kalacakları ve Irak'taki karışıklığı kendilerine taşıyacakları konusunda tedirginlerdir. İki ülke hükümetleri ve kamuoyu mülteci sorununun bir şekilde halledilmesini ve barış içinde Irakla komşuluk ilişkilerinin sürdürülmesini istemektedirler. Fakat durum Iraklı mültecilerin ve onları misafir eden Suriye ile Ürdün'ün beklediğinden daha uzun ve büyük bir insani krize dönüşmektedir.

Suriye ve Ürdün'deki Iraklıların varlığı bugüne dek iki ülkedeki dengeleri de değiştirmiştir. Bu açıdan Iraklıların ülkedeki ekonomik canlılığı sağladığı, ticareti ve bazı yatırımları çektikleri görülmektedir. Fakat öte yandan Iraklıların varlığı, dar gelirlili ve fakir nüfus üzerinde büyük bir yük olmaktadır. Ki bu kesim nüfusun çoğunluğunu oluşturmaktadır. Bu yüzden Iraklılar, gittikçe istenmeyen ve dışlanan bir tutumla karşılaşmaktadırlar. Hükümetler ise halklarına karşı mültecileri tercih eden bir konumda bulunmak istemiyorlar. Her halükarda Iraklıların durumu gün geçtikçe ümitsizleşmektedir.

Mevcut durum ümit verici olmasa da herkes istikrarlı ve barışa kavuşmuş bir Irak istemektedir. Bölgesel ve uluslar arası aktörlerin bu yöndeki çabaları bunu mümkün gösterse de en iyi ihtimalle Irak'ın eski haline dönmesi ve milyonları aşan mültecilerin ülkelerine kavuşmaları yıllar alacaktır. Ürdün, 2007 yılının başında Iraklılara kapısını kapatarak diğer ülkelerin arasına katılmıştır. Böyle yapmakla birlikte şu an Ürdün'de bulunan Iraklılar için yine de bazı olanaklar sağlamaktan geri durmamaktadır. Iraklıların tek kaçış yeri olarak kalan Suriye ise Ekim 2007'de Ürdün ve diğer devletlerin yaptığı gibi artık kapılarını tamamen kapatmayı planlamaktadır. Bu sonuçlar, Iraklılar için büyük bir trajedi anlamına geliyor. Başka bir trajedi ise ne Suriye'nin ne de Ürdün'ün Iraklılara hukuki bir statü vermemeleri ve bu insanların çoğunun bir gelire sahip olmamasıdır. Uluslararası yardımlar parça parça ve yetersiz olmakla beraber Suriye ve Ürdün'deki Iraklılara bir gelecek perspektifi vermekten ve bu ülkelerin yükünü hafifletmekten uzaktır.

Buradaki önemli meselelerden birisi de daha kapsamlı olan uluslar arası toplumun yaklaşımıdır. Orta Doğu, insani yardımlar ve kalkınma girişimleri başlatmak için politik olarak çok karmaşık bir yerdir. Bağışçı ülkeler karşılaşacakları sorunları aşmak ve fonların sağlıklı yollardan mültecilere ulaşması için misafir ülkelerin hükümetlerini ve özellikle de Suriye'yi kullanabilirler. Ayrıca ister bölge ülkeleri ile çalışsın ister çalışmasın uluslar arası örgütler de fonların ulaşması için iyi bir tercihtir. Uluslar arası fonlar, yardımcı olmakla beraber insani ihtiyaçları ve ev sahibi ülkelerin sorunlarını çözecek koordineli geniş bir yardım ağı kuramamıştır. Burada hem bağış yapan ülkelerin hem de ev sahibi ülkelerin kabul

edebileceği güvenilir sağlam bir fon mekanizmasının kurulması gerçekten de çok zordur. Suriye ve Ürdün'de de durum birbirinden farklı olsa da ikisi de üstesinden gelmenin kolay olmadığı zorluklarla karşılaşmaktadırlar. Şu anki mültecilerin başka ülkelere kabulü özellikle ABD için kabul edilemeyecek oranda azdır. Fakat bu konuda küçük adımlar da atılmaktadır. Her şeye rağmen bu araçlar, sorunu çözmek için çok küçük çaptadır.

Ürdün ve Suriye'nin uluslar arası müdahaleye karşı çok ihtiyatlı davranması bugünkü şartlarla anlaşılabilir. Çünkü bugüne kadar ev sahibi ülkeleri ve onların halkını inciten ve zarar ettiklerini gösteren birçok uluslar arası yardım organizasyonu olmuştur. Orta Doğu'da, Batı ve özellikle ABD ile olan ilişkilerdeki gergin ve çatışmacı tavrın, ilişkileri daha da kötüleştirmesinden korkulmaktadır. Çünkü eğer mülteciler konusunda uluslar arası müdahaleyi kabul ederlerse yabancı hükümetler, tabiatıyla sürece katılmak ve hatta liderlik etmek isteyeceklerdir. Bu da, Iraklı mülteciler üzerinden uzun vadede ulusal güvenlik stratejileri geliştirmeyi gerektirir. Ki bu ucu açık bir sürece dönüşür. Yine Iraklı mültecilerin sayısı ve demografik yapısı hakkında şu anda olduğundan çok daha fazla bilgiye ulaşmayı gerektirir. Bu yönde hem Suriye hem de Ürdün girişimlerde bulundularsa da süreci tamamlayamadılar.

Iraklı mülteciler, şu anda aydan ayda uzatılan izinlerle ikamet etmektedirler. Daha uzun izinler için karmaşık kurallar vardır. Bu düzenlemeler, kısa süreli kalacak mülteciler için anlamlı olsa da gidecek bir yeri olmayan ve Irak'a da dönemeyen Iraklılar için uygun değildir. Çünkü eğitim, sağlık, güvenli bir yaşam alanı ve iş ihtiyaçları karşılanmamaktadır. Hem Suriye'de hem de Ürdün'de yasal evrakları olmayan ve belirsiz bir hukuki statüde bulunan binlerce umutsuz mülteci bulunmaktadır.

Suriye'nin girişleri sınırlayan son uygulaması, tek açık kapı olan Suriye'nin de kaybedilmesi demektir. Bu şartlarda bölgede başka bir ülkenin de sınırlarını bu denli açması imkânsızdır. Bu durumda Iraklılar, kendilerini bekleyen kötü şartlara karşı güvenli yer ararken sürekli korku içinde yaşamaya ve fakir bir Irak'ta yaşamaya mecbur olacaklar. Bu durumda kamplarda yaşamak daha güvenli görünmektedir. Iraktaki durumun böyle sürmesi halinde de Irak içinde mülteci kampı kurmak durumu düzeltmeyecektir. Burada Irak hükümeti vatandaşlarını korumak için daha fazla çaba sarf etmek ve durumu ötelemekten vazgeçmek zorundadır.

60 yıl önceki Filistinli mülteci vakası da mültecilerin toplumda yerleşmeleri yönündeki yaklaşımları temelden etkileyen kötü bir örnektir. Suriye ve özellikle de Ürdün, Iraklı mültecilerle ilgilenirken Filistin meselesinden edindikleri kötü deneyimlerin etkisiyle hareket etmektedir. Burada paralellikler olmakla beraber Iraklı mülteciler, Filistinlilere oranla daha kalabalıklar ve Arap cömertliğinin karşılayamayacağı kadar ihtiyaçla daha uzun vadede kalacağı benziyorlar. Fakat hem sebepleri hem de sonuçları açısından ikisi de farklı olaylardır. Aynı şekilde uluslar arası yardım mekanizması da 1948'dekinden daha farklıdır.

Orta Doğu, mülteci barındırmak için artık çok az yere sahiptir. Bölge içindeki hareketlenmeler ciddi sıkıntılarla karşılaşmaktadır. Mülteci durumuna düşmüş yüz binlerce Iraklıyla karşılaşan

ülke yöneticileri, Filistinli mültecilerde tecrübe ettikleri gibi kendi ülke bütünlüklerinin ve siyasi yapılarının zarar görmesinden korkmaktadırlar. Bu korku aynı zamanda Irak'ın bu duruma gelmesine sebep olan ve bölgenin durulması ve kendisi için kapsayıcı projeler geliştirmesi yolunda büyük bir engel oluşturan ABD'ye karşı hoşnutsuzluğun da bir sonucudur.

MAZLUMDER, Iraklı mültecilerin Filistinli mültecilerden sonra Orta Doğudaki ikinci büyük kitle olduğu gerçeğinden yola çıkarak başta ABD, İngiltere ve diğer müttefik ülkelerin yaşanan bu insani krizin başlıca müsebbipleri olduğunu hatırlatır, öncelikli olarak da bu ülkeleri daha sorumlu davranmaya davet eder. Sorunun kaynağı Irak işgalidir ve Irak'ı işgal eden ülkeler doğal olarak bu sorunun birinci dereceden muhataplarıdır.

İkinci olarak, yaşanan bu sorun Irak toplumunun ve Irak hükümetinin ortak sorunu olarak hükümeti ve toplumu oluşturan tüm grupların ortak inisiyatifiyle çözülmeyi beklemektedir. Irak hükümetinin konuyla ilgili sözde çağrı ve desteklemeler yerine daha gerçekçi adımlar atması gerekmektedir.

Iraklı mültecileri ülkelerine kabul eden Suriye ve Ürdün yönetimlerinin tavrı ve yaklaşımı olumlu olmakla beraber, ev sahibi ülkeler mültecilerin temel insani ihtiyaçlarının karşılanmasında yeterli imkan ve kabiliyete sahip değildiler. Burada ise asıl sorumluluk başta Irak'ı işgal eden ülkeler olmak üzere tüm uluslar arası toplumdur.